

د پاره مختلف حالات منح ته را حی او په بیل بیل حالت کبی هر یوه
ته بیل بیل بیل شوی ده نو ضروری ده چه د هر یوه حالت بیل
بیل و پیژندل شی .

ا- د نارینه و احوال : هغه نارینه چه معلوی بی خلور
تنه دی ؟

ا- (ا ب) پلاس :

پلاس دری حالته لری :

الف : که د پلاس سره د مری شوی یا د مری د حُوی حُوی اکر
چه بسته هم وی نو په دی حالت کبی پلاس ته سدس ($\frac{1}{6}$) ورکول
کیزی .

ب : که د پلاس سره د مری لور یا د مری د حُوی لور اکر چه
بسته هم وی نو په دی حالت کبی پلاس ته سدس ($\frac{1}{6}$) او د
عصوبت بی خلور دواه ورکول کیزی .

ج : که د مری اولاد (نارینه وی او که بختینه) او یاله هغه نه
بسته موجود نه وی نو په داسی حالت کبی پلاس یواحی عصبه
دی او معلومه بی خلور په دی حالت کبی نه ورکول کیزی .

۲- صحیح نیکه :

صحیح نیکه (۱)، په ټولو حالا توکنې د پلاسر په شاندی مکر په
څلسو و مسئلو کنې چه هغه دادی :

ا- ام الاب (د پلاسر موس) د پلاسر سره میراث نه وړي، لکن دنیکه
سره میراث وړي. یعنی که خوک مرشی پلاسر او د پلاسر موس نیټ
پاته شي مال ټول د پلاسر دی او د پلاسر مورته خه نشته. او که د
پلاسر په عوض نیکه پاته شي. نو د مال دریمه برخه ($\frac{1}{10}$)، د موس
او پاتې نیکه اخلي.

ب- که د مری موس او پلاسر او یود زوجینو پاتې شي. نومور
ته د یود زوجینو د برخې نه په پاتې مال کنې دریمه ($\frac{1}{10}$)، برخه.
او که د پلاسر په عوض نیکه وي، په ټول مال کنې دریمه ($\frac{1}{10}$)
برخه ورته رسیزېي.

---

(۱)، صحیح نیکه : هغه نیکه دی چه مری ته ئې په نسبت کنې ام
(موس) مانه شي او که چیرې پې په نسبت مورساشی نوبایا ورته
فاسد نیکه وائي. او فاسد نیکه د معلومو برخو (ذوی الفروضو)
د پلې خخه نه بلکه د ذوی الارحامو د جملې خخه شمیول کېږي.

ج - د مری خویندی او ورونه که د مری د پلاس سره پاتی وی په اتفاقی صورت خویندو او ورونو ته حق نه شته. مکر که د پلاس په ظای دخویندو او ورونو سره نیکه پاتی شي. که خه هم چه صاحبین (امام محمد او امام یوسف رح) ورتا تحق ورکوی. مکرد امام ابوحنیفه (۶۷) په تزد دوی لره کوم حق نه شته.

د - معتق «ازادونکی» پلاس دحوى سره د امام ابو یوسف په تزد دوی سدس (۷۷)، اخلي. او که د معتق د پلاس په عوض د معتق نیکه وی. نو ولاه یوله د معتق دحوى او نیکه لره هیخ شی نه شته. که چیری د مری پلاس او نیکه دواړه پاتی شي. د نیکه حق ساقط او مال یول د پلاس دی.

۳ - اخیافی و رور او خور :- خرنکه چه اخیافی و رور او خور د میراث په تقسیم کښې سره یوشان دی او کوم فرق نه لري. نو د دواړو احوال یو ظای ذکر کیري که خه چه هم په حقیقت کښې هر یو په جلاصنف کنل کېږي او دوی درې احواله لري :

الف : که یو اخیافی و رور یا یو اخیافی خور وی برخه نې

ب: که دوه یا نریات وی دریمه برحه ($\frac{1}{3}$)، اخلي. نارینه او بنهی بی یه استحقاق او تقسیم کنی یوشان دی.

ج : که د مری ولد یا د هغه نه بنکته پا تی شي . اخیافی و رور
یاخور ساقطین ی .

ع - زوج (میره) :- نزوج دوه حالته لوري :

الف : که چیری پی مره شوی بسخه اولاد ولری . نومیره ته
د بسخی د متروکی خلورامه ($\frac{1}{3}$) و سکول کیری .

ب: اوکه اولاد ونه لري نوميره ته بی نيمائي ($\frac{1}{3}$ ، وركول
کيرن چي.

ٿمرين

- ۱- د وارثانو د پاڻ تاکلى شوچي برچي خودي بيان ٻئي ڪري؟
- ۲- پلاس ٿوا حواله لري واضح ٻئي ڪري؟
- ۳- د نيكه او د پلاس احوال که فرق ولري واضح ٻئي ڪري؟
- ۴- جد صحيح او جد فاسد تعريف ڪري.
- ۵- د اختياري خويند او ورونه احوال ٽيکي.
- ۶- زوج ٿوا حواله لري بيان ٻئي ڪري؟

د ذوی الفروضون سخواحال

هغه سخنی چه معلومی برخی لري اته «۸» تنه دی چه په

لاندی چوں بیانیزی :

(ا)، زوجه (بنجعه) : زوجه هم دناروچ په شان دوه حالته لري :

(الف) - که میره نه حُوی یالور پاتی نه وي . بنجعی ته خلورمه (۱۷)، رسیزی .

(ب) - اوکه حُوی یالور تری پاته وي . اتمه (۱۸)، برخه ورکول کیزی .

نوت: - که د متوفی نه دیوی نه نریاتی بنجعی پاته شي، دوئی نولی په همغه تاکلې برخه (۱۹)، یا (۲۰) کښی سره شریکی دی .

۳- بنت «لور»: - لور درې حالته لري :

(الف) - که د متوفی نه یوه لور پاتی شي د متروکې نیماي (۲۱)، برخه ورته رسیزی .

(ب) - د وه یا نریاتو ته د متروکې دوه ٿلثه (۲۲)، ورکول کیزی .

(ج) - که چیرې د متوفی نه هلکان او جیئنکی دواړه پاتی شي .

نو بیا جیئنکی عصبه گرچی . او یو ورسور د دوه خویند و اندازه اخلي . د مثال په توکه که یو هلک او یوه جلی پاته شي د متروکې

(۳)، د هلک او (۱۳)، دجلی حق کیزی.

م- بنت الوبن (د ھوی لور) :- د ھوی لور شپن

حالته لری :

(الف) - یوی ته نیمايی ورکول کیزی.

(ب) - دوه یا سیاتو ته ثلثان (۳)، رسینی.

(ج) - که د متوفی نه یوه لور او یوه د ھوی لور پاته شي.

د متوفی لور ته نیمايی (۱۳)، او د ھوی لور ته شپنمه (۱۳)، حصه
ورکول کیزی. ھکه سدس (۱۳)، چه د نصف (۱۳)، سره یوچای شي.
ثلثان تری جو ھر یزی. او د لور کانو لپاره د ثلثان نه اضافه برخه
نه شته. دلته په لمسی د لور اطلاق شوی دی.

(د) - که د مری نه دوی لور کانی پاتی شي. نو د ھوی لور ته
په دی حالت کبني هیچ نه شته ھکه چه ثلثان (۳)، پوره شوی
دی.

(ه) - که د ھوی د لور سره په مرتبه کبني برابر ابن یا په
مرتبه کبني بنکته ابن پاتی شوی وي. په دی صورت کبني د
ھوی لور عصبه گرچی چه معلومه برخه ونه لری. خه چه د
ذوی الفرضونه باقی پاتی شي. د دوی ترمنخ تقسیمیزی.

اویو نارینه به ددوو بنخو برابره برخه اخلي .
(و) - که دمتوفی نه خوی پاتی شوی وي ، نود خوی لوریا
میراث نه وری .

تمرين

- ۱- سوال: - نوجه خوحالته لري واضح بی بیان کری؟
- ۲- سوال: - دلور احوال بیان کری.
- ۳- سوال: - دخوی دلور احوال په خلاصه دول تشریح کری.

٤- اعياني خويندي (هغه چه د پلار او مور دواړونه وي):

اعياني خويندي پنځه احواله لري :

(الف) - یوې ته نيمائي ورکول کېږي.

(ب) - دوه یا نړياتو ته څلثان (۳)، رسېږي.

(ج) - که اعياني (سکه)، وړوړه ورسره پاڼي شي عصبه کېږي، او وړوړه د دوه خويندو برابره برخه اخلي.

(د) - که چېږي د متوفی پاڼي د ځوی لور ورسره پاڼي وي، دوی پاڼې شوې برخې اخلي. ځکه انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلی دی : **إجعلوا إلأخوات مع النبات عصبة**.

ترجمه :- خويندي د لور کانو سره عصبه وکړو.

(ه) - که چېږي د متوفی پلار پاڼي شوې وي نوبه دې صورت کښې د خور حق په اتفاق سره ساقطېږي. مکر که د متوفی نیکه پاڼي شوې وي، نو یوازې د امام صاحب په نزد ساقطېږي.

٥- علائي خويندي (د پلار له خواخويندي) : علائي خويندي اووه احواله لري :

(الف) - یوې ته نيمائي ورکول کېږي.

(ب) - دوه یا دېرو ته څلثان (۳)، رسېږي په دې شرط

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

میراث

د میراث د علم تعریف: د میراث علم داسی اصول او قواعد
دی چه د هغې په وسیله د میت له متروکې نه د هر شخص او هر
چا حقوق پیژندل کیږي.

د میراث د علم موضوع: د میراث د علم موضوع د میت
متروکه ده.

د میراث د علم غرض: د دې علم غرض د مستحقینو د
حقوقو پیژندل دی ترڅو هر مستحق د میت له متروکې نه خپل
استحقاق واخلي او یو پربل باندې ظلم او تعدی ونه کوي.

د متروکې پورې متعلق حقوق

پورته ذکر شو چه د میراث د علم موضوع د مری متروکه ده.
چه د احنافو د علماء په نزد د مری پرمتروکې باندې خلور حقوقه
مرتب کیږي.

1- د مری تکفین او تجهیز: تکفین کفن و رکوں او تجهیز
عام دی. څکه چه تجهیز هغه خه ته ویل کیږي چه د مری بخول

چه اعياني خور موجود نه وي .

(ج) - که د متوفي یوه اعياني خور ورسره پاتي وي، بيا سدس
($\frac{1}{2}$)، ورته رسيري. د ثلثانو د پوره کولو لپاره، لکه چه د حوي
دلور په احوالو کبني ذكر شو .

(د) - که د متوفي نه دوه اعياني خويندي پاته وي نوبناميرا
نه وري. او که علوي ورسور ورسره پاتي شي نوموري خور
عصبه کرخي او پاتي مال به د للذکر مثل حظ الانثیت په طريقة
ورکول کيرزي .

(و) - د متوفي دلور سره عصبه کرخي لکه چه مخکي ذكرشول.
(ه) - اعياني او علوي خويندي او ورسونه ټول ذمرۍ په حوي او
ذمرۍ د حوي په حوي او په بشکته باندي په اتفاق سره ساقطيږي
او همدارنکه علوي خويندي او ورسونه - د متوفي په اعياني ورسور
او اعياني خور سره چه د مري دلور سره عصبه شوي وي ساقطيږي .

۶- ۱م (موس) :- موس درې احواله لري :

(الف) : موس هغه وخت سدس ($\frac{1}{2}$)، اخلي چه د مري حوي يا
لمسی ولوکه بشکته هم وي موجود وي . او يادا چه دوي يا زيارتي
خويندي يا ورسونه له هره حيشه چه وي موجود وي .

(ب) - د ټول مال ټلث ($\frac{1}{3}$)، هغه وخت وړه چه د پورته ذکر شوو اشخاصو ځنی یو هم موجود نه وي .

(ج) - د باقی مال ټلث ($\frac{1}{3}$) د یو د نزوجینو د فرض نه وروسته اخلي او دا فقط دا لاندې دوو صورتونه لري) چه د مسئلي صورت په لاندې ډول دي :

ساجده اصل مسئله ۳ × ۳ تصحیح ۶ - ۱

ام	۱	۲	۳
۱		۲	۳

شاید مسئله ۴ - ۲

ام	۱	۲	۳
۱			۱

په پورته دواړو صورتونو کښې مور د یو د نزوجینو د فرض نه وروسته د باقی مال دریمه برخه اخلي .

ٿهريں

- سوال: ۱- عياني خويندي خواحواله لري بيان ٻئي کرئي؟
- سوال: ۲- دعائي خويندو احوال وليکي.
- سوال: ۳- مور خواحواله لري واضح ٻئي کرئي؟

٧- جد ٥ (نیا)؛ نیا لاندی احوال لري:

الف- د جدی لپاره سدس (١/٦)، دی برابره ده که دمورله خوا وي او که د پلار، یوه وي او که چیرې، چه صحیح او په درجه کبني سره برابرې وي.

ب- توپی جدی که مورنې وي او که پلارنې، د مری دمور په موجودیت سره ساقطیزی.

او په پلار سره یوانزی پلارنې جدی ساقطیزی او مورنې جدی نه شي ساقطولی.

پلارنې جدی په نیکه هم ساقطیزی، خود پلار مور په نیکه نه ساقطیزی. بلکه د نیکه سره میراث وړی ځکه چه د پلار د مور قرابت د نیکه په واسطه نه دی، بلکه د هفه بنځه ده.

نیز دی جده له هرې خوا (مورنې وي که پلارنې)، د لري جدی لپاره حاجبه (مانعه)، د میراث واقع کیزی.

که یوه جده د یوې لیارې څخه جده وي، لکه ام ام الاب (د پلار د مور مور) او بله د دوو لیاره و ځنې جده وي لکه ام ام الام (دمور د مور مور)، او دا جده د پلار د پلار د مور هم وي.

(ام اب الاب)، لکه په لاندی شکل کبني:

زید

اب

ام

ام

ام

ام

ام

فاطمه

زینبه

په پورته شکل کښې زینبه د دوو ليارونه د زید نيا
 ده او فاطمه د یوې لياري نه (د زید د پلاؤس د موس مورده).
 د امام ابو یوسف (۲۷۰)، په نظر سدس (۷)، په دې دواړو
 د بد نو په اعتبار تقسیمی. نوکله چه بدن د هرې یوې یویو
 دی، نو نیماي یوې ته او بل نیماي یې بلې ته ورکول کېږي .
 او د امام محمد (رحمه اللہ علیہ)، په نظر سدس بايد درې
 برخې شي . یوه برخنه مې هدهه نیا ته ورکړه شي چه د یوې لياري
 نیاده . او نورې دوې هغې ته ورکړل شي چه د دوو ليارو خنډه
 نیاده .

امام محمد صاحب جهات معتبر بولی . زیادت د جهاتو د ده په
 فزد زیادت په برخوکښې سا وړي .

۱- اتم شخص د بسحۇ اخىا فى خور ده : خرىنگە چە

اخىا فى خور او اخىا فى ورسو پە ميراث او استحقاق كېنى سره
كوم فرق نه لري او د دوازد پاره يوشان حالات دى . داخىا فى
خور حالات ذكرى شوڭىه چە مخكىنى داخىا فى ورسو پە حالاتو
كېنى ذكرى شوي دى .

ٿمرين

- ١- سوال: جده خواحواله لري بيان پئي کرئي؟
- ٢- سوال: يو طرفه نيا او دوه طرفه نيا د شكل په ترڅنگي
واضع کرئي.
- ٣- سوال: که دوه جدي وي د يو پي قرابت له يوه جهته
او د بلپي قرابت د دوو جهتو خخه وي. سدس د دوئي تر
منځ خنگه تقسيم کيدي لى شي، مسئله وضع کرئي؟

عصبات

عصبات د عصبة جمع ده او د عصب خخه اخستل شوي ده،
او په ميراث کبني عصبه د هفو اشخاصو نوم دي کوم چه د پلور
له خوا د شخص خپلوان وي.

عصبه په دوه دوله دي. یونسيي بل سببي.

۱- نسيي عصبه په دري دوله دي:

الف: عصبه بنفسه

ب: عصبه بغيره

ج: عصبه مع غيره

كه خوک په عصوبت کبني بل چاته احتياج ونه لري او په
خپله مستقيماً عصبه وي نوهجه ته عصبه بنفسه واي.

او که په عصوبت کبني د بل چا یو ځای کيدو ته محتاج وي،
نوبيا به هجه ته گورو که دغه غير چه نوموري شخص ده
په سبب عصبه کيري په خپله هم عصبه وي دې ته عصبه
بغيره واي. لکه د مرپي خور چه د وروسر په سبب عصبه کيري
او وروسر په خپله هم عصبه وي. نوچه ورته عصبه بغيره
واي.

او که دغه غیر چه نوموړی شخص ده ګه په سبب عصب
کېږي په خپله عصبه نه وي نودې ته عصبه مع غیره وايی کله
د مرې خور چه د مرې د لور په سبب عصبه وکړئي. حال دا
چه لور پخپله عصبه نه ده.

الف: عصبه بنفسه:- هر هغه مذکر ته وايی چه مرې
ته بې په نسبت کېږي بنځه داخله ندشی. عصبه بنفسه خلور
صنفه دي:

- ۱- د مرې فرع (نامن)
- ۲- د مرې اصل (پلور- نیکه)
- ۳- د مرې د پلور فرع لکه وروړ
- ۴- د مرې د نیکه فرع لکه کاکا او د کاکا نامن

د عصباتو د میراث قاعده

له مرې نه د عصباتو د میراث استحقاق هغه ته د درجه
د نېر دیوالي او لري وايی پراساس تاکل کېږي. نو هر خوک چه
په درجه کېږي مرې ته نېر دې وي اول حق ده ګه دی او بیا
ور پسي نېر دې.

- ۱- د مرې فرع یعنی نامن آکر چه بنکته وي.

۳ - د مرېي اصل یعنی پلاس اگرچه پورته وي .

۴ - د مرېي د پلاس جزء یعنی ورونه اگرچه بنکته وي .

۵ - د مرېي د نیکه جزء یعنی کاكا او نامن بی اگرکه بنکته وي .

که د مرېي نه دا سې عصبه پاتي شي چه په مرتبه او درجه کښې سره برابر وي . بيا قوت قرابت اعتبار لري . یعنی کومچه ددوو لیا او د مرېي سره قرابت ولري هغه مقدم دي ، له هغوي نه چه د یوې لپارې قرابت ولري . لکه ورونه چه مرېي ته په درجه او مرتبه کښې یو برابر دي . مکر په قوت و قرابت کښې سره توپير لري . مثلاً څيښې اعياني وي او څيښې علائي وي . علائي ورونه داعياني ورونو د موجوديت په صورت کښې ميراث نه محروم دي . ځکه داعياني قرابت له علائي نه قوي دي . حتى که اعياني خور د مرېي د لورا په سبب عصبه شوي وي هم د علائي ورونو د ميراث مانع ګرځي . ځکه چه قرابت بی د علائي ورونه قوي دي .

عصبه بغیره :- هغه خلوس بنځې دي چه په خپله د تعین شوو برخو خاونداني دي او کله کله په غیر یعنی د خپلو

و هر ته ضرورت لري کفن وي او که د قبر کنل او بنخول او د اسی نور ضروریات. علماء وائي چه په دې شیانو کښې باید د میانه روی خخه کار و احسنیل شي. یعنی زیادت او نقصان پکښې ونه شي.

۲- د مرېي قرضونه: که د تکفین او تجهیز نه خه پاته شي پر مرېي باندې قرضونه به ترې اداء کوي. او هغه قرض چه د عین متروکې او یاد متروکې د یوې حیصې پورې بې تعلق نیولی وي هغه په تکفین او تجهیز باندې مقدم دی که په مرهن کښې چه د عین مرهونی پورې تعلق لري د رهن پیسې د تکفین او تجهیز نه مقدمې دی.

۳- د مرېي وصیت: که مرېي وصیت کړي وي، نو د هغه وصیت به د قرض د اداء کولو نه د پاڼې متروکې په دریهې برخې کښې جاري کېږي. که خه هم په قول مال بې وصیت کړي وي.

۴- د وارثانو حق: د وصیت نه پاتې مال به د کتاب الله سنت «احادیث» او اجماع په مطابق پر وارثانو تقسیم شي.

د متوفی د مال مستحقین

کله چه شخص مرشي نومال بې په ترتیب سره لاندې کسانو

وسرونو سره عصبه کېږي لکه د ذوى الفروضو په احوال کښې
چه مو و لوستل .

هغه بېنځی چه تاکلې برخې ورته مقررې شوې نه وي
(د ذوى الفروضو له جملې خخه نه وي) د ورونو سره عصبه
نه ګرجي لکه عمه (د پلاس خور) چه د عم (کاکا) سره چه د
عمې وروردی نه عصبه کېږي .

عصبه مع غیره عبارت دی له هغه بېنځی نه چه دې بېنځی
په واسطه عصبه شوې وي . لکه د مرې خور چه د مرې د لور
سره عصبه شي نظر په دې قول د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم
چه : إِعْلَمُوا الْأَخْوَاتِ مَعَ الْبَنَاتِ عَصْبَةً .

ترجمه : خویندی د لور کانو سره عصبه و ګرجوی .

پورتني بيان ټول د نسبی عصباتو په باړه کښې دی . لکه
چه پخوا مو و ویل یو بل عصبه هم شته چه سببی عصبه ورته
وائی لکه موی دعاتقت . خرنکه چه په او سني و ختوکښې ټول
خلق انځاد او غلائي د اسلامي اصولو سره سم ختمه شوې ده .
نوځکه د دې ډلي د میراث په حقله توضیحاتو ته ضرورت نه

شته

ٿمرين

١- سوال: عصبه نسيي خوا اقسام لري فقط نومونه ٻئي
واخلي؟

٢- سوال: عصبه بنفسه تعريف کرئي.

٣- سوال: د عصبه بغيري تعريف او مثال بيان کرئي.

٤- سوال: عصبه مع غيري تعريف او د عصبه بغيري سره
ئي فرق واضح کرئي.

٥- سوال: عصبه بنفسه په خوصصنفو ويشنل شوئي دى بيان
ئي کرئي؟

٦- سوال: د عصباتو ترمنخ د ميراث د استحقاق قانون
واضح کرئي.

حجب

حجب په لغت کښې منع ته واي. او په اصطلاح کښې حجب دې ته واي چه یو معین شخص دبل معین شخص د موجودت له کبله ونه شي کولای چه تول او یا یوه برخه د میراث واخلي. حجب په دوه چوله دې. یو حجب نقصان بل حجب حرمان.

الف:- حجب نقصان عبارت دې د منع د یوې برخې خخه چه دا د پنځو نفرو د پاره کیدی شي

۱- زوجه

۲- م

۳- بنت الابن (المسى)

۴- الأخت لأب « د پلار له خوا خور »

۵- زوج

ب:- حجب حرمان:- عبارت دې له دینه چه یو شخص د دبل شخص د موجودت له کبله په کلې توګه د میراث نه محروم شي.

ورثه د حجب حرمان په نسبت دوه چې دې. یوه چله پې هیڅ حجب نه قبلي او دا چله شپږ تنان دې.

۱- حُوی

۲- پلار

۳- میره

۴- لور

۵- مور

۶- بسحه

چه هیڅکله د میراث خخه نه محرومیوی.

او بله دله پې په یوه حال کښې میراث اخلي. او په بل حالت
کښې د میراث خخه محروم شمیرل کیزې. او دا پر دو و اصولو
باندې بناء دی:

اول اصل: - کلی قاعده داده، د هر چا نسبت چه مری ته د کوم
شخص په واسطه کیزې د نوموره شخص د موجودیت په صورت
کښې میراث نه وړی. لکه پلار او نیکه چه د نیکه نسبت مری ته
د پلار په واسطه کیزې. نوچه پلار موجودوی نیکه محرومیږي
مګرا خیا في خویندې او ورونه د دې کلی قاعده چې مسندې
دي. خکه دوی د مور د موجودیت سره سره هم میراث وړي.
دو هم اصل: - هغه شخص چه مری ته په مرتبه او درجه

کښې قریب وي میراث اخلي او وروستي ته میراث نه ورکول
 کېږي، لکه د عصباتو په بحث کښې چه ذکر شو. سره د دې چه
 دا اصل د عصباتو پورا ځاصل نه دی. بلکه پر تولو وارثانو تطبقير
 کوم وارث چه پخپله له میراث نه محروم وي د عامو اصحابو په
 نزد د بل لپاره د میراث مانع نه شي ګرځیدلي، نه په حجب نقصان
 او نه په حجب حرمان سره.

مکر د ابن مسعود رضي الله عنه په نزد د حجب نقصان موجب
 ګرځیدلي شي نه د حجب حرمان. د مثال په توګه که یو سري مرلي
 او په وارثانو کښې کافر یا قاتل موجود وي. نو کافر او قاتل چه
 په خپله د کفر او قتل په سبب د میراث نه محروم دی. د جمهور او
 اصحابو په نزد د بل وارث لپاره په حجب حرمان او حجب نقصان د
 میراث مانع نه دی. او که کوم وارث د بل چا په واسطه له میراث نه
 په حجب حرمان سره د میراث مانع شوي وي، هغه په اتقا سره خا واقع کي
 شي، لکه د مرلي دوه وروله چه پلارې هم موجود وي. نو ورونه د پلار د
 موجودیت په صورت کښې د میراث مستحق نه دی بلکه مجبوب
 په حجب حرمان سره دی. مکر د مورا برخه له دريمې نه شپږي
 ته ساينکته کوي لکه د مورا په احوالو کښې چه بيان شو.

د سهامو (برخو) مخرجونه

د برخواو د برخو خاوندانو په بحث کښي ذکر شوچه تولې
ذکر شوې برخې د خدای (ج)، په کتاب کښي شپن دی چه بیاپه
دوه نوعه ويشل شوي دي . یو چول نصف، رباع او ثمن دي .
دو همه نوعه ثلثان، ثلث او سدس دي .

کله چه د ذکر شوو برخونه یوه برخه ځانته موجوده شي، نو
مخرج په هغه عدد دي چه تولو یا خُیني حروفوکښي و سسره هم
جنس وي په غير د نصف نه ځله د نصف مخرج اثنان (۲)، دي .
نو په دې اساس د سبعي مخرج ارابعه (۴)، او د ثمن مخرج ثمانیه
(۸) دي . د ثلث ثلثه (۳)، همداړنکه د ثلثان مخرج هم ثلثه
(۳)، او د سدس سته (۶) دي .

اوکه په مسئله کښي د یوې نوعې د سهامو خخه دوه یا درې
برخې موجودې شي نو هر عدد چه د جزو د پاره مخرج وي هغه
عدد د هغه جزو د ضعف (د وچند)، او د ضعف د ضعف لپاره هم
مخرج وي .

د مثال په چول په اوله نوعه کښي چه نصف، رباع او ثمن
دي . ثمن د سبعي جزو دي . کوم عدد چه د ثمن د پاره مخرج

وی، یعنی (۸)، پس دا اته (۸) عدد مخرج د ثمن د ضعف (۱/۲)، او د ضعف ضعف (۱/۴)، د پاره هم دی.

او همدار نگه په دوهمه نوعه کښې د سدس مخرج (۶)، دی نوعه مداد عدد د ثلث او ثلثان لپاره هم مخرج دی. او که د لمړی کښې راشی نوعی شپږ دی (مسئله د شپږو، نه کېږي).

لکه

د نوچ لپاره نصف د	۶	د نوچ لپاره نصف د	که
نصف	لکه	نصف	نصف
ثلث	لکه	ثلث	ثلث
اَم	اَم	اَخ لَمْ	اَخ لَمْ
زوج	زوج	اَم	اَم

اَم لپاره ثلث او د اَخ لَمْ لپاره سدس دی چه اصل مسئله د شپږو نه کېږي.

او که د لمړی نوعی نه ربعة د ټولې دوهمه او یا په د حینو برخو سره راشی د مسئله مخرج (۱۲)، کېږي لکه په دې مسئله کښې :

زوجه	اَختین لَبْ	اَختلام (اَخت لَمْ)	اَخت لَمْ
ربيع	ثلثان	سدس	سدس

او که د اولې نوعی ثمن د ټولې دوهمه نوعی او یا په د حینو برخو سره په مسئله کښې راشی د مسئله مخرج د (۲۴)، خخه کېږي لکه په دې مسئله کښې :

ام	بنتان	زوجه
سدس	ثلثان	ثمن

چه دلمپی نوعی ثمن د دوهی نوعی دثلثانو او سدس
 سره گدی شوی . نو د مسئلی مخرج (۲۴) کیزی . د ذکرشوی
 بیان خخه خرگندیزی چه دمیراث د مسئلی مخرج به دلاندی
 مخرجو خخه خالی نه وي .

(۳ - ۳ - ۴ - ۶ - ۱ - ۱۲ - ۲۴) پس دمیراث د مسئلو د پاره
 مخرجونه (۷) او تعین شوی سهام شپن دی .

تھرین

- ۱- سوال: د حجب لغوي او اصطلاحي معنى ذكر كړئ.
- ۲- سوال: د حجب اقسام بياني کړئ.
- ۳- سوال: د ذوي الفروضو ټولي تعين شوي برخني خودي؟
- ۴- سوال: نصف د لمري نوعي نه چه د ټولي دوهمي نوعي یا ھينو برخو سره کدې شي مسئلله د خونه کيرني؟
- ۵- سوال: ربع چه په مسئلله کښي د ثلث او سدس سره یوځای شي مسئلله د خونه کيرني؟
- ۶- سوال: ثمن چه د دوهمي نوعي سره یوځای شي د مثال په ترڅه کښي مسئلله توضیح کړئ.
- ۷- سوال: د میراث د مسئللو د پاره ټول مخرجونه خودي؟

عول

عول په لغت کښی میلات او ظلم ته واي او د غلبي په معنی هم استعمال يږي . او په اصطلاح کښی عول عبارت دی له دینه چه د سهام و اندازه د مخرج په پرته نرياته شي . یعنی کله چه د مسئلي مخرج معلوم او د وارثانو سهام د مخرج د مسئلي نه خارج کړي شي او قول سره جمع شي د سهام و مجموعه د مسئلي د مخرج نه تجاون و کړي نو دې حالت ته په میراث کښي عول واي .

دلمری حُل لپاره حضرت عمر راضی الله عنہ په عول باندې حکم کړي دی . څکه دده په زمانه کښي داسي مسئله پيښه شوه .

مسئله ۶ عول په اتو (۸۰) ته

زوج	۱	اخت راوب	۳
	۲		۳

نو حضرت عمر راضی الله عنہ دنور و صحابه کرامو سره چه حضرت عثمان (رض) ، حضرت علی (رض) ، حضرت عباس او حضرت ابن مسعود د هفې جملې خخه دی مشوره وکړي . حضرت عباس رضی الله عنہ عول ته اشاره وکړه او نور و تولوئی تائید وکړ او هیچا مخالفت ونه کړ .

په پورته مسئله کښي نصف دلمری نوعی خخه د ټک د دوهي

ته ورکول کیزی :

۱- د فرض خاوندان «اصحاب الفرائض» : اصحاب الفرائض

هغه کسان دی چه تاکلی برخی ولري .

۲- نسبی عصبه : نسبی عصبه هغه خه اخلي چه دفرض

داخوندانو خخه پاتی شوی وي .

۳- سببی عصبه : کله چه نسبی عصبه نه وي د دوى

برخی سببی عصبه و ته مرسيزی . سببی عصبه د هغه مرئی

باداردی چه دی نی ازادرکری وي او یائی حینی و ارثان .

۴- رد په خاوندانو د فرض باندې : یعنی کله چه نسبی

او سببی عصبه د واپهنوی پاتی شوی مال بيرته د فرض په

خاوندانو باندې د دوى د اسهامو په تناسب سره وي شل کیزی ،

نه د اشخاصو په تناسب سره .

۵- ذوى الأرحام : د پور تنيو مستحقينو د نشتوالي په

صورت کښې د متوفی مال د ده ذوى الأرحاموته ورکول

کیزی .

۶- مولى المولاة : که ذوى الأرحام هم نه وي . نوبیا

مولى المولاة ته باید ورکری شي . مولى المولاة هغه خوک دی

نوعی سره کدو شوی نوچکه مسئلله دشپرونه کیزی . دشپرونه
 نصف (۳)، چه د نر و ج لپاره دی ثلث بی دوه دی چه د مور لپاره
 دی او نصف بی (۳)، دی چه د اخت لاب لپاره دی او د تولو
 مجموعه (۳ + ۳ + ۳ = ۸)، کیزی . یعنی د سهام و مجموعه اته
 او د مسئلی مخرج شپن دی . نوچکه مسئلله عول کوی دشپرونه
 نه اتوته . چه د میت متروکه به اته برجی شي او په پورته
 د پول به سهام هر وارثه و رکرشي .

د مسئلی د مخرجونو په بحث کبئی ذکر شو چه تول مخرجونه
 اوه (۷) دی په حیینی مخرجو کبئی عول نه متحقق کیزی چه هغه
 (۳-۴-۸) خلور مخرجونه دی او په دری مخرجو (۶-۱۲-۲۴)
 کبئی عول لاتلای شي او هغه هم په دی ترتیب . د مسئلی مخرج
 چه شپن وی تر لسو پورا په جفت او طاق عول کویی شي یعنی
 (۷-۸-۹-۱۰) ته عول کویی شي .

مسئلہ ۶ عول ۷

نر و ج اختین لاب

۴ ۳

مسئلہ ۶ عول ۹

نر و ج اختین لاب وام اختین لام

۴ ۳

مسئله ۷ عول ۸

زوج	اختین لب	اخت لام
۴	۱	۳

مسئله ۶ عول ۱۰

زوج	اختین لب	اختین لام
۴	۱	۳

اوکه د مسئله مخرج (۱۲)، وي نو تر (۱۷۱)، پوری عول کوی
شی صرف په طاق عددونو کښې ۱۰ او جفت عددوته دلته عول
نه ساختی يعني د (۱۲)، نه عول (۱۳-۱۷-۱۵)، ته کید لی شی او
بس. لکه په لاندې مثالونو کښې:

مسئله ۱۲ عول ۱۳ ته

زوجه	اختین لب وام	اخت لام
۲	۸	۳

مسئله ۱۲ عول ۱۵ ته

اختین لب	زوجه	اختین لام
۴	۳	۸

مسئله ۱۲ عول ۱۷ ته

۳ زوجات	اختین لب	۳ اخوات لام
۳	۸	۴

اوکه د مسئله مخرج (۲۴)، وي نو په مخرج کښې یو عول
سل تلای شی او هغه (۳۷)، ته لکه د منیری په مسئله کښې:

مسئله ۲۴ عول بی کوی ۲۷ ته

زوجه	بننان	اب	ام
۳	۱۶	۴	۴

د حجب په بحث کښې ذکر شوی دی چه دا بن مسعود په نزد د
محروم په نسبت حجب نقصان ساچی نو ده ګه په تر د لاندې مسئله ۳۱،

ته عول کوي:

مسئله ۲۴ عول ۳۱ ته دا بن مسعود په نزد

۳ زوجات	اختین لاب	ام	اختین لام	ابن کافر
۳	۱۶	۴	۸	محروم

حکه چه زوجاتو ته ثمن و رکول کېږي نو مسئله د ۲۴ نه او عول
کوي ۳۱، ته.

لکن زموږ په نزد د محروم ابن په سبب هیڅ حجب نه واقع
کېږي نه حومان او نه نقصان نو په پورته مسئله کښې زموږ په
نزد زوجاتو ته سبع و رکول کېږي، مسئله د ۱۲ نه او عول کوي

۱۷ ته.

مسئله ۱۲ عول بی وکړ ۱۷ ته

۳ زوجات	اختین لاب	ام	اختین لام	ابن کافر محروم
۳	۴	۲	۸	۳

تمرين

- ۱- سوال: دعوی لغوي او اصطلاحي معنى واضح کړي.
- ۲- سوال: لمري حکم په عوی چاکري مسئله تشریع کړي؟
- ۳- سوال: په کومو مخرجو کښې چه عوی نه راہي وې لیکي؟
- ۴- سوال: په خو مخرجو کښې عوی سر تلاي شي ذکر کړي؟
- ۵- سوال: که د مسئلي مخرج (۱۲)، وي کومو عدد وته عوی کولي شي؟
- ۶- سوال: د (۳۴)، مخرج کومو عدد دو ته عوی کوي؟
- ۷- سوال: د امسئله حل کړي.

---

۳ نوچي ۲ بنات ۱ ب ۱م

د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباښ پیژندل :-

په حیني مسائلو کښي داسي پیښېږي چه یوه یاخو دلوباندې
برخې پوره نه تقسيمېږي بلکه کسري وي. د دې د پاره چه هرچا
ته پوره برجي ورسېږي او کسر پیدا نه شي نو تصحیح ته
ضرورت محسوسېږي او تصحیح عددونو په تماثل، تداخل،
توافق او تباښ باندې بناء کېږي. نوچکه د تصحیح نه سرومبې د
دوی پیژندل ضروردي.

تماثل: د هغو دوو یا زیاتو عددو ترمنځ نسبت ته ويل
کېږي چه هغه عددونه سره مساوی وي لکه پنځه پنځه یا درې
درې او داسي نور.

تداخل: د اعدادو ترمنځ داسي نسبت ته واي چه یو په بل
کښي داخل وي لکه ۲ او ۴، ۵ او ۱۵ او داسي نور. او
داسي هم ويلائي شو چه کوم عددونه چه یو پر بل پوره تقسيم شي،
لکه ۷ او ۲۱ او نور.

توافق: د عددونو ترمنځ داسي نسبت ته واي. چه که یو
عدد بل عدد ته متوجه کړي شي هغه نه محوه کوي. لکن

دریم عدد هغه دواړه محوه کوي لکه ۸ - ۱۰ - ۲۰ . اته چه شلو
ته متوجه شي په دوه کرته ۱۶ جدا کېږي او خلور باقی پاشه
کېږي . نو خلور چه اتونه متوجه کړو، په دوه کرته بی تماموي .
نو اته او شل سره توافق بالربيع لري . حکم هغه عدد چه دادو
محوه کوي (۴) دی .

تبائن : د دوو عددونو ترمنځ هغه نسبت ته واي چه یو بل
نه محوه کوي او دریم عدد بی هم نه شي محوه کولي لکه ۹ او ۱۰
چه د دوی ترمنځ تبائن موجود دی .

د دوو عددونو ترمنځ د توافق او تبائن د پیژندلو

طريقه :

دلوي عدد نه به دواړه عدد په اندانه کم کړي شي، تر
هغه پورې چه دواړه عدد دڅخه لب پاتي شي . بيا به دا پاتې
لب عدد هغه وړوکي عدد ته متوجه کړو . او د دې لب پاتي په
اندانه به د هغه وړوکي عدد دڅخه کموو . دا عمل به یو خوا
او بل خوا اوږي او سا اوږي . ترڅو چه دا دواړه عددونه متفق
شي .

که به یو متفق شونو د دوی ترمنځ نسبت د تبائن دی، او

و فق بی په منځ کښی نشي. او که په دوو متفق شو، د هغوي
تر منځ تواافق بالنصف دی. که په درې متفق شو، تواافق بالثلث
او که په خلور و متفق شو تواافق بالربيع دی تر لسو پورې، د لسو
څخه پورته کښی بیا واپی چه تواافق په جزو د هغه عد. د کښی
دی. مثلًا په یو ولسو کښی تواافق په جزو د احد عشر او په
پنځلسو کښی په جزو د خمسة عشر کښی دی او د اسي نوره.

تمرين

- ۱- سوال : د تمايل تعريف او مثال بياني کړي.
- ۲- سوال : د تداخل تعريف د مثال په ضمن کښي وليکي.
- ۳- سوال : توافق سره د مثاله واضح کړي.
- ۴- سوال : د تباين تعريف د یو مثال په ضمن کښي وليکي.
- ۵- سوال : د توافق او تباين د پيژندلو طریقه واضح کړي او
که د دوه عددونو توافق په (۱۱) کښي ساشي په کوم نوم
يادېنې؟

تصحیح

تصحیح د صحت نه اخستل شوی او صحت رو غواچه تو وای.

چه د مرض او ناروغی ضد ده . او د میراث د علم په اصطلاح کښې
تصحیح عبارت ده د وړوکې عدد نه د بربخوا خستل په د اسی^۱
شان سره چه په یو د مستحقینو هم کسر واقع نه شي خواه وړته
وې که قرض د اړان .

د مسایلو تصحیح په (۷) ، اصولو باندې بناء ده . درې اصله
پې د بربخوا او وارثانو ترمنځ - خلور پې د وارثانو د یوې ډېلې او
بلې پورې تعلق لري .

لمرې هغه درې اصله چه د بربخوا او وارثانو پورې اړتیاط
لري :

الف : که د هرې ډېلې بربخې د هغې ډېلې په وارثانو باندې پورې
تقسیم شي او هیڅ کسر په کښې سانه شي نواصل مسئله په خپله
تصحیح ده او کوم ضرب ته ضرورت نه لري لکه :

مسئله ۶

ا	ب	م	بنتین (د وه لوښې)
۱	۱	۱	۴

خرنکه چه لوښې د وې دی او بربخې خلور ، که په دوو تقسیم

شي هري يوي ته پور دوه رسيري او كسر نه راهي . پلا را او
مور ته يوي يوچه په هفوکبني هم كسر نشه نوچه خوکوم ضرب
ته ضرورت نه شته . يعني اصل مسئله په خپله تصحیح ده .

ب : چه په يوي چلي د برحود ويسلو كسر راشي لکن د برحود
او د اشخاصو د شمير تر منع موافقت وي . نو د شمير وفق
به د هغى چلي چه برحى پري پور نه تقسيمي ، په اصل مسئله
او ياعول كبني که مسئله عوليه وي . ضرب شي . ضرب حاصل
د مسئلي تصحیح ده لکه :

اصل مسئله $6 \times 5 = 30$ تصحیح . ۳۰

عشرينات	۳۱	اب
5×4	5×1	5×1

خلور په لسو پور نه تقسيمي او نسبت د خلور او لسو
تر منع موافقت بالنصف دي . نو د لسوينهاني چه پنهانه دي باید
په اصل مسئله کبني چه شپن دي ضرب کرو د ضرب حاصل نه
(۳۰) کيرمي چه همدغه د مسئلي تصحیح ده .

اصل مسئله $12 \times 15 = 180$

دعوي مثال :

ستة بنات	۳	۲	۱	۳	شروع
	۸	۲	۱	۳	

د شروع ، اب او ام برحوكبني کسر نشه حکه چه يوي ده .

چه اجنبی شخص ورته ویلی وي . چه کله نه مرسوم . حُما میراث
به ستاوي .

٧- مقرله بالنسب على الغير : يعني هفه خوک چه دمتوفي
له خوائي په نسب على الغير باندي اقرار شوي وي او د هفه غير
له خوائي نسب نه وي ثابت شوي، او پخواله دي چه نسب ثابت
شي مقر وفات شي . نوکه چيرته له ده نه مخکشي ذكر شوي کسان
نه وي ميراث پي ده ته رسيرزي .

٨- موصى له : چه په ټول مال ورته وصيت شوي وي، او
له پخواني واسثانو خخه یو هم موجود نه وي .

٩- بيت المال : دا وروستي حکمي شخص دي چه د
پورته ذكر شو و حقيقي اشخاص د نشتوالي په صورت کښي د
متوفي مال ورته سپارل کيزي .

اما (۸) چه د شپن لورکانو برخه ده پوره نه تقسیمی اوکسر
په یوه ډله کښې راغن او د برخواو واسثانو تر منځ نسبت
توافق بالنصف ذی. نو نیمايی د شپن و یعنی دهی به په عولیه
مسئله کښې ضرب کړو حاصل ضرب (۵۴)، د عولیه مسئلې تصحیح
ده چه له تصحیح شوي عدد نه زوج ته (۹۱) اب ته (۶۱) ام ته (۶۲)
او شپن و لورکانو ته (۲۴)، او هرې لور ته (۴)، برخې رسیزې.

ج : چه د سهامو او رُسو (د طانفو شمير) تر منځ موافقه
 نه بلکه مباينت وي نو د هغې طانفي چه برخني پري پوره نه تقسيمېږي
 توله شميره په اصل مسئله کښې که اصلیه وي او په عووکښې
 که عواليه وي ضرب کوو د ضرب حاصل د مسئلي تصحیح ده .

د اصلی مسئلې د تصحیح مثال :

اصل مسئلہ ۶ = ۵ × ۳

اصل مسئله د شپږ و نه . د پلار او مور یوه یوه برخه او
د پنځو لوړ کانو خلور برخې خرنګه چه خلور پر پنځو پوره نه تقسیمېږي
او نسبت د خلور او پنځو تر منځ تبائن دی . نوټول شمیر د
هغې طائې چه برخې پرې پوره نه تقسیمېږي پنځه دی په اصل

مسئله کښې چه شپن دی ضرب کو و د ضرب حاصل (۳۰)، د مسئلي

تصحیح ۵۵

د عولي مسئلي د تصحیح مثال:

مسئله ۷ عول ۷ = ۳۵ تصحیح

خمس اخوات لوب وام	سروج
۴ ← هری خور ته خلور	۳ ۱۵

اصل مسئله د شپن و نیمايی د مری د میره لپاره او ثلثان (۴)،
د پنځه خویندو لپاره دی چه $3 \times 4 = 7$ کېږي یعنی مسئلي د
شپن و نه ۷ ته عول وکړ، اوله هفه څایه چه خلور برخې په پنځو
خویندو پوره نه تقسیمېږي او نسبت د خلور او پنځو تر منځ
تبائن دی. نو پنځه په عولييه مسئله کښې چه (۷)، دی ضربو وچه
حاصل ضرب (۳۵)، د مسئلي تصحیح ۵۵.

د تصحیح هفه خلور اصول چه د وارثانو د یوې او بلې

ډلې تر منځ پوره اړه لري دادی:

لړۍ اصل چه د اصلی مسئلي برخې پردوو طائفو او یانیا تو
باندې پوره تقسیم نه شي. مګر د نوموسه و طائفو تر منځ تماش
(مساوات) وي نوبه دې صورت کښې حکم دادی چه د یوې
طائفي شهير به په اصل مسئله کښې ضرب کړو، د ضرب حاصل د

مسئلې تصحیح وه. لکه په دې مثال کښې:

$$\text{اصل مسئلہ } 6 \times 3 = 18$$

۳ لوپنی	۳ جدی	۳ تروونه
۴	۱	۱
۳	۳	۳

اصل مسئلہ د شپن و وه. چه ثلثان درې لوپنوتہ ورکول کېږي

چه په دوی باندې پوره نه تقسیمی. د جدو د پاره سدس د شپن و

(۱) هم پر دوی باندې پوره نه تقسیمی او په درې تروونو (۱)

هم پوره قابل د تقسیم نه دی. نو لکه خرنکه چه کور و په مسئلہ

کښې په درې واړو طائفو باندې بوجی پوره نه تقسیمی. او د

درې واړو طائفو شمیر درې درې دی چه یو تربله سره مساوی

دی. پس یو د دې درې واړو نه چه درې دی په اصل مسئلہ کې

چه شپن دی ضربوو، د ضرب حاصل (۱۸) د ټولې مسئلې تصحیح ده.

دو هم اصل: چه د حینو طائفو شمیر د حینو نور او په شمیر

کښې شامل وي یعنی د حینو طائفو شمیر دو مرہ نریات وي چه د

حینو نور او طائفو په شمیر پوره تقسیم شي. په دې صورت کښې

حکم دادی: چه د هرې طائفو شمیر چه نریات وي هغه به په اصل

مسئلې کښې ضرب کرو لکه په لاندې مثال کښې:

$$\text{اصل مسئلہ } 12 \times 12 = 144$$

۴ بشعی	۳ جدی	۳ تروونه
۷	۲	۳

د خلور بسخو درې برجي دی چه د درې او خلور و ترمنځ
 تباښ دی. د درې جدو لپاره دوه برجي دی چه پري پوره نه
 تقسيمېږي او د درې او دوو ترمنځ نسبت تباښ دی او د (۱۲)،
 ترونو اوه برجي دی چه هغه هم پوره نه تقسيمېږي. او د (۱۲)،
 او (۷)، ترمنځ نسبت هم تباښ دی.

د طاڭفو شميرچه برجي پري پوره نه تقسيمېږي، (۷ - ۳ - ۱۲)
 دی چه په تولوکښې (۱۲)، لوی عدد دی. ۴ او ۳ په دولسو
 کښې داخل دی نو (۱۲)، به په اصل مسئله کښې چه (۱۲)، دی ضرب
 کړو، ضرب حاصل (۱۴۴)، د مسئله تصحیح ده.

درایم اصل: چه ځیښی عددونه د ځینو نور و عددونو سره
 موافق وي، نو حکم په دې صورت کښې دا دی چه وفق د یو د
 اعدادو به ضرب کړي شي په ټول دو هم عدد کښې، بیا به ټول
 ما حاصل ضرب کړي په وفق د درایم عدد کښې، په هم دې ترتیب په
 خلورم او پنځم او نور و کښې. بیا ابه هغه مبلغ ضرب کړي شي په

اصل مسئله کښې. تکه په دې لاندې مثال کښې:

$$\text{اصل مسئله } ۳۴ \times ۲۴ = ۸۳۲۰$$

۴ شرکي	۱۸ لوښي	۱۵ اجدي	۶ ترونه
۱	۴	۱۶	۳

د نوجو لپاره درې چه په خلور و پوره نه تقسيم کيږي او د
 درې او خلور و نسبت تباش دی نو د عمل لپاره به (۴)، وسائل
 شي (۵)، لونو لپاره (۶)، برخې دی او (۷)، پر (۸)، پوره نه
 تقسيمېږي. مکر د (۹) او (۱۰)، ترمنځ موافقت بالنصف دی.
 لوېني (۱۱)، نيمائي (۹)، دی نو (۹)، د تصحيح د عملې لپاره و نیولشو
 همداړنکه د (۱۵)، جدو لپاره خلور برخې دی چه خلور په (۱۵)، پوره
 نه تقسيمېږي. د (۱۴) او (۱۵)، ترمنځ تباش دی. ټول (۱۵)، د عملې
 لپاره وسائل شو. د شپږو ترونو لپاره یوه برخه ده او هغه هم په
 شپږو پوره نه تقسيمېږي. نسبت د یوا او شپږو ترمنځ تباش دی.
 ټول شپږ د عملې لپاره وسائل شو او نتيجه کښې (۴ - ۹ - ۱۵)
 او (۶) د تصحيح د عملې د پاره و تاکل شو.

د (۱) او (۱۵)، ترمنځ موافقت بالثلث دی. ثلث د شپږو (۲۱)
 چه په ۱۵ کښې ضرب شي، $15 \times 3 = ۴۵$ کيږي. د (۳۰) او (۹)
 ترمنځ موافقت بالثلث دی. فوځکه د (۹)، ثلث. ۳ چه په (۳۰)، کښې
 ضرب شي. $(3 \times ۹) = ۲۷$ کيږي. د (۹) او (۴)، ترمنځ موافقت
 بالنصف دی. نصف د (۴) دوه چه په (۹)، کښې ضرب شي، نو:
 $2 \times ۹ = ۱۸$ کيږي نو (۱۸)، به په اصل مسئله کښې چه (۴) ده

ضرب کرو $18 \times 24 = 320 + 4$ کیزی چه دا د مسٹلی تصحیح ده.

ج- اصل: که عددونه په حنل منځ کښی تباښ و لري نو حکم په دې صورت کښی دا دی چه یو د عددونو به ضرب کړي شي په قول دو هم عدد کښی، بیا به حاصل ضرب په دسایم عدد کښی ضرب کړي شي، او ورپسی حاصل ضرب په خلورم عدد کښی او په پای کښی به هغه په اصل مسٹله کښی ضرب کړي شي. لکه په لاندی مثال کې:
اصل مسٹله $24 \times 20 = 480$ تصحیح د مسٹلی کیزی.

۳ جدي	۲ بنه	۱ لوښي	۷ تروونه
۴	۳	۲	۱
	۲۰		

اصل مسٹله 24 کیزی د دوو بنخو لپاره (۳)، چه په د دوو پوره نه تقسیمیزی نو دوه د تصحیح د عملی لپاره و تاکل شو.
حکم چه د دوو او ده یو تر منځ تباښ دی.

د دوه جدو لپاره خلور برخی دي چه (۴)، پر (۳)، پوره نه تقسیمیزی او د ده او خلور و تر منځ تباښ دی. نو حکم (۳)
د تصحیح د عملی لپاره و تاکل شوه.

د لس لوښو د پاره ۱۶ برخی دي چه ۱۶ پر لسو هم پوره نه تقسیمیزی. لکن د ۱۶ او لسو تر منځ توافق بالنصف دی. نو نه
دلسو يعني په د عملی د پاره و تاکل شوه.

دا اوو ترونو یو سهم دی چه دا هم په (۷) پورا نه تقسیمېږي.
او نسبت د ۱۰، او (۷) تر منج تباڭن دی نو د "اوو" عدد د عملېي
د پاره و ساتل شو.

هغه عددونه چه د عملېي د پاره ساتل شوي دي : ۵-۲-۳
او ۷ چه تول سره متابن دی. چه بايد د قاعدي له مخې تول
یو په بل کبني سره ضرب شي او بيا پي حاصل ضرب په اصل مسئله
کبني ضرب شي $0.6 \times 5 = 3.0$ بيا $0.3 \times 7 = 2.1$ د ضرب حاصل
شو نو دا چه بيا په اصل مسئله کبني ضرب شي $0.4 \times 21 = 8.4$
چالره چه کوم سهم وي هغه به ضرب کړي شي په مضروب
د مسئله کبني، د ضرب حاصل د هغه د پاره سهم دی د تصحیح د
مسئله نه.

د جدو د پاره (۴)، چه په (۲۱)، کبني ضرب شي (۰.۸۴)، کېږي.
او دا د جدو برخه د ۵ چه د هرې یوې برخه (۲۸۰)، کېږي. د
دو و بسحوم سهم د اصل مسئله نه چه په (۲۱۰)، کبني ضرب شي،
(۶۳۰)، کېږي چه د هرې یوې بسحوم برخه بيا (۳۱۵)، کېږي. د لسو
لو یو د پاره د اصل مسئله نه (۱۶)، په (۲۱۰)، کبني ضربوو (۳۳۶۰)
د ټولو برخه کېږي او هرې یوې ته (۳۳۶)، سراسېږي. او دا اوو

ترونو برخه داصل مسئلي نه يوه وه. يوچه په ۲۱۰، کښي ضرب شي نو ۲۱۰، کېزې او د هر يو برخه ۳۰۰، کېزې او تیولې برخه ۴۰۰، کېزې چه د مسئلي تصحیح ۵۵.

هه د تصحیح نه د هرې طایفې او همداړانکه د طائفي د هرفرد

د برخې د پېژندلو طریقې هه

کله چه د مسئلي په پورته ډول تصحیح وشي او وغواړو چه د هرې ډلي برخې د تصحیح د مسئلي نه معلومې شي بايد دا لایدې عملیه اجراء کرو:

داصل مسئلي نه د طائفي برخه چه د مسئلي په مضروب کښي ضرب شي د ضرب حاصل د تصحیح د مسئلي نه د همه هې طائفي برخه تشكيلوي. او که وغواړو چه د هې طائفي د هرفرد برخه معلومه شي نو کومه برخه چه د تصحیح نه ورته رسیدي وي د هې طائفي د افرادو په شميرې تقسيمو. خارج قسمت د تصحیح د مسئلي نه د نوموړې طائفي د هرفرد برخه په ګوته کوي

مثلاً په دې مسئله کښي: اصل مسئله ۳۴ $\times$ ۶۰ = ۱۴۴۰

۴ زوجي	۳ جدي	۴ لومني	۵ ترونه
۳	۴	۱۶	۱
د طائفي برخه ۱۸۰	د طائفي برخه ۴۰۰	د طائفي برخه ۹۶۰	د طائفي برخه ۶۰
د هرفرد برخه ۵	د هرفرد برخه ۸۰	د هرفرد برخه ۲۴۰	د هرفرد برخه ۱۲

په دې مسئله کښې نېټو، جدو او ترونو باندې برخې پوره
 تقسيمېږي او د خلوو لوره کانو لپا ۱۶۰، برخې په خلوو پوره
 تقسيمېږي دا به پريښدو. د نورو طانفو او برخو ترمنځ نسبت
 تبائن دی نو د عملیې د اجراء لپا ۴ - ۳ - ۵ = ۶۰ په کار
 اچوو. د دې عددو ترمنځ تبائن دی. یو په بل کښې په دې ترتیب
 سره ضربوو. $4 \times 3 \times 5 = 60$ - بیا ۶۰، په اصل مسئله کښې
 چه ۲۴۱، ده ضربوو ۱۴۴۰، په لاس مارحی چه دا د مسئله
 تصحیح ۵۵.

اوس ګوره و چه د نېټو د پاره د اصل مسئله نه درې برخې
 دی، درې به په مضروب د مسئله کښې چه ۶۰، دې ضرب کرو
 حاصل ضرب چه ۱۸۰، دی د تصحیح نه د خلوو و نېټو برخه ده
 نو اوس به ۱۸۰، په خلوو تقسیم کرو هرې یوې ته، ۴۵
 سرسيزې چه دا د یوې نېټو برخه ده د تصحیح د مسئله نه. په
 همدي ترتیب د جدو، لوره کانو او ترونو برخې هم د تصحیح د
 مسئله نه معلومیدی شي.

ٿهرین

- سوال: د تصحیح لغوی او اصطلاحی معنی بیان کری.
- سوال: که د هری طائفی برخی په وارثانو پوره تقسیم شی
- د تصحیح صورت خرنگه دی واضح کری؟
- سوال: که د یوې چلی په وارثانو د برخو ویشل کسرو شی او د برخو او وارثانو د شمیر ترمنج موافق ت ویا د مسئلی تصحیح به خرنگه جوړه شی د یومثال په ضمن کې واضح کری؟
- سوال: که په دوه یا نیاتو د لو برخی پوره تقسیم نه تی او د هغوطائفو شمیر چه برخی پری پوره نه تقسیمیری.
- د شمیر ترمنج نسبت مماثلت وی د مسئلی تصحیح به خرنگه جوړه شی؟
- سوال: که په دوه یا نیاتو د لو برخی پوره تقسیم نه شی لکن د هغوطائفو شمیر چه برخی پری پوره نه تقسیمیری.
- حینی په حینتو نور و کښی داخل وی د مسئلی تصحیح به خه سنگه جوړیزی؟
- سوال: که په دوه یا نیاتو طائفو برخی پوره تقسیم نه شی لکن د هغوطائفو چه برخی پری پوره نه تقسیمیری د شمیر

ٿمرين

- ١- د ميراث د علمتعريف واضح او بيان کرئي.
- ٢- د ميراث د علم موضوع ولیکي.
- ٣- د ميري متروکي پوري ٿو حقوقونه تعلق نيسني او په خه
شکل واضح بئي کرئي؟
- ٤- کوم حق د تکفين او تجهيز په حق با ندي مقدم دی واضح
بئي کرئي؟
- ٥- که چيري ٿوک د خپل تول مال وصيت وکري او مرشي
په دې باره کنبي خه قسم عمل اجراء کيري؟
- ٦- تکفين او تجهيز خه شي ته وائي او په خه شان اجراء
کيري؟

تر منځ تبائن وي . د مسئلي تصحیح به خونکه جوړ شي د یو
مثال په ضمن کښې ټپه واضح کړئ ؟

۷- سوال : د تصحیح نه د هرې طائې او همداړنکه د هرواث
د سهم د پیژندلو طریقه خونکه ده واضح ټپه کړئ ؟

د وارثانو ترمنځ د متروکې د تقسيم طریقه

کله چه د مری متروکه د مری په وارثانو تقسيموو. نواول
باید د وارثانو د پاره د مسئلې تصحیح وشي او بیا د مسئلې د تصحیح
او متروکې ترمنځ نسبت وکتل شي. که چیرې د متروکې او تصحیح
ترمنځ نسبت تبائن وه. نوکوم سهم چه د هر وارث لپاره د تصحیح
د مسئلې نه رسیری. هغه به په ټوله متروکه کې ضربوو او د
ضرب حاصل به په تصحیح د مسئلې باندې تقسيموو.

مثلاً : مسئله ۶

دوه لوونی	ام	ام	اب
۴	۱	۱	۱
۲ ← دیوی لور بونه			

او متروکه (۷)، دیناره پاتې وه.

دلته اصل مسئله (۶)، او متروکه (۷)، دیناره (۵). چه په (۶)
پوره نه تقسیمی او نسبت د ۶ او ۷ ترمنځ تبائن دی. نو د
پلاس د پاره د اصل مسئلې نه یوه برخه ده. یو به په (۷)، کښې ضرب
کړو او حاصل ضرب (۷)، به د مسئلې پر تصحیح (۶)، تقسیم کړو
حاصل تقسیم چه (۱/۶)، کښې د پلاس برخه شوه. او همدارنګه
د مور برخه (۱/۶)، دیناره کښې. د هرې یوې لور برخه داصل
مسئلې نه (۲)، چه ضرب شي په متروکه (۷)، حاصل (۱۴)، چه

په شپږ و تقسيم شي هرې یوې ته ($\frac{1}{2}$) د ديناره رسېږي . اوکه د مسئلي د تصحیح او متروکې ترمنځ نسبت توافق وي نو بايد د هر وارث برخه د متروکې په وفق کښې ضرب ، او د تصحیح په وفق باندې تقسيم شي حاصل تقسيم د هر وارث برخه تشکيلوي .

مثلا : $\frac{\text{مسئله } 6}{\begin{array}{r} \text{اب} \quad \text{ام} \quad \text{بنتان (دوه لوني)} \\ \hline 1 \quad 1 \quad 4 \end{array}}$ او متروکه (۸) د ديناره ده .

دلته گور و چه د (۶) ، (۸) او (۱) ، ترمنځ موافقت بالنصف دی نو د هر وارث سهم بايد د متروکې په نيمائي کښې ضرب شي او بيا حاصل ضرب د تصحیح په نيمائي تقسيم شي .

د پلاؤ ، د پاره د اصل مسئلي نه یو . او نيمائي د متروکې (۴) د ی . ۱ $\times$ ۴ = ۴ کېږي او کله چه د مسئلي په نيمائي (۳) ، تقسيم شي ، ($\frac{1}{2}$) ۱ ، کېږي . همداړنګه د مور برخه ($\frac{1}{2}$) د ديناره ده . د یوې لوس برخه چه د مسئلي نه دوه برخې دی هم د متروکې په نيمائي (۴) ، کښې ضربېږي . ۲ $\times$ ۴ = ۸ کېږي . چه کله د تصحیح په نيمائي (۳) ، باندې تقسيم شي ، خارج قسمت ($\frac{1}{2}$) ۲ کېږي چه د هرې لوس برخه تشکيلوي .

تخارج

تخارج د خروج خخه اخستل شوی دی . او د میراث د علم په اصطلاح کبینی تخارج عبارت دی دواړثانو ترمنځ د صلحی نه په دې باندې چه کوم وارث دواړثانو د ډلي نه د یوم معین شي په اخستلو سره څان د منځه و باسي چه دا کار سوا دی په دې شرط چه قول وارثان پړی راضي شي . نوکه کوم وارث په یو شی د متروکی خخه د نورو وارثانو سره صلحه و کړي د هغه وارث برحه بد تصحیح د مسئلې نه طرح او باقی متروکه به په پاڼي سهامو تقسیم شي . لکه چه زوج د متروکې د مال نه په یوه شي صلح و کړي لکه به دې مسئلله کبینی :

<u>اصل مسئلله د نزوج سره ۶</u>	<u>زوج</u>	<u>عم (نړه)</u>
۱	۲	۳

کله چه نزوج په یوه شي سره صلحه و کړي نو د متروکې نه هغه شي غور حول کېږي او باقی متروکه په پاڼي سهامو چه د مور برحه (۲) او د تره برحه (یوه) توپې د مرې برحه وي تقسیم کړي ، دوہ برحه د مور او یوه برحه د تره کېږي .

<u>اویا په دې مسئلله کبینی :</u>	<u>زوجه</u>	<u>ب نامن د هر خوی برحه (۲)</u>
۲۸	۷	۴

که یو ځوی په یو شی صلح و کړي او د منځه و وزړي نود د رې
حامنو او بنجی برخه چه تول (۲۵)، برخی پاتي کېږي. نود یو ځوی
برخه (۷)، ده او کله چه (۷)، د (۳۲)، نه کم شي (۲۵)، پاتي کېږي.
نو باقی متروکه به په (۲۵)، برخو تقسیم شي. خلو، برخی به بنجی
ته او (۲۱)، برخی درې حامنوته چه د هر یو ځوی د پاره (۷)، رسیب
و، کړه شي.

تمرين

۱- سوال: متروکه په وارثانو باندې خرنکه ويشنل کېږي طریقه بې
واضح کړئ؟

۲- سوال: که یو سړی مرشی او ورته اب ۱۳ بنتان (۲ نوګلاني)
او متروکه (۸) د یناره وي دهروارث برخه خوکېږي؟

۳- سوال: تخاساج خه ته وايي بيان بې کړئ؟

۴- سوال: که یو شخص مرشی اوله ده نه زوج عم ۱۳
پاڼي شي او زوج یوشی د متروکې نه واخلي او په میراث کښې
د خپلې برخې نه تیرشي او عمد او اړئ هم ورسره ومني نو
پاڼي متروکه به خنکه تقسیم شي؟

سرد

سرد په لغت کښې رجوع او بيرته ګرځولو ته وائي او په اصطلاح
کښې عبارت دی د عصبه و د نشتوالي په صورت کښې نسبی ذ و
الفرضوته د متروکې د پاتې برخې ګرځول د هغوي د برخو په انداز.
د عول بالعكس په سرد سره د ذوالفرضو برخې نړیاتېږي او
اصل مسئله کمېږي. حال دا چه په عول کښې اصل مسئله نړیاتېږي
او د ذوالفرضو برخې کمېږي.

درد مسایل په خلور ټوله دی او دا ځله هغه اشخاص چه سرد
پري کېږي، يا به یو صنف وي یا به نړیات.

په لمري صورت کښې که ورسره هغه ذوالفرض چه سرد
پري نه ګيرې موجود نه وه دا اول قسم دی او که ورسره
موجود وه هغه دوهم قسم دی.

په دوهم صورت کښې که په مسئله کښې دوه یا نړیات دا ی
صنفونه ړاشي چه سرد پري کېږي. نوکه هغه ذوي الفرض چه
سرد پري نه کېږي ورسره نه وي. هغه درایم قسم او که ورسه
وي خلورم قسم دی.

دا اول قسم عملیه: په دې قسم کښې یو صنف هغه

ذوی الفروض موجود دی چه ساد پری کیزی بی د وجود دهفو
 ذوی الفروضونه چه ساد پری نه کیزی نوع عملیه داسی ده چه
 مسئله د نوموری صنف د شهیرپه اندانه گرحوں کیزی دمثال
 په دول د دوو نه که دری وی له دریو نه. او په همی ترتیب
 سره تراخره پوری لکه اصل مسئله ۳ رد ۲ خکه چه دلونو
 دوه لونی
 برخی ثلثان یعنی دوه دی. او دلونو شمیرهم دوه دی.
 او که اصل مسئله له دری ساد، ته، او تصحیح له ۵ نه خرنکه
 پنخه لونی
 چه دلونو شمیر پنخه دی نومال به پنخه برخی شي او هره لور
 به یوه برخه واخلي.

دوهم قسم عملیه: په دی قسم کنی د ذوالفرضو
 یو صنف پاتی دی مکروه سره داسی ذوالفرض شته چه ساد
 پری نه کیزی. په دی صورت کنی باید د هفه فرض خاوند ته
 چه ساد پری نه کیزی. د هفه د فرض د اقل مخرج نه د هفه
 برخه ورکرو. او که د ساد په خاوند انو پوره تقسیم شي ضرب
 ته حاجت نشته لکه: مسئله له ۴

زوج ^۱ دسی لورکافی ^۳

شروج ته سبع کیزی. د سبعی مخرج خلور یوه برخه د شروج

پاتې درې برحني په درې لوړکانو پوره تقسیمېزې نو حکه عملیه هم
دلته ختمېزې او ضرب ته ضرورت نشته. او که پاتې برحني پېږد پوره
نه تقسیمیدې نو د طائفي د شمیر وفق به په مخرج د فرض د هغه
چاچه رد پې نه کېږي ضرب شي. دا کله چېږي د طائفي د شمیر
او پاتې برحخو ترمنځ توافق وي لکه:

اصل مسئله ۱۲ رد ۴ $= ۲ \times ۴ = ۸$ ت

سروج
۲-۱

اصل مسئله د ۱۲ نه ۴، ته رد شوه چه د سروج د فرض اقل
مخرج دی کوم چه رد پې نشته نو یو به سروج ته وړکول شي
(۳)، باقی پاتې کېږي او (۳، پر ۶)، لوړکانو پوره نه تقسیمېزې اکر
چه ۱۳، په ۶، کښې داخل دی لکن د دې طرفه اعتبار نه لري.
حکه چه درې تقسیمو په شپږ و موافقت بالثلث دی ثلث (۶)،
دوه چه په خلوروکښې ضرب شي مساوی ۸، کېږي. دوهدن سروج
او شپږ د شپږ و لوړکانو لپاړ چه هرې یوې ته یوه یوه برحه
سراسېزې.

او که د پاتې برحخو شمیر د طائفي د شمیر سره تباڻن وي نو
د طائفي ټول شمیر به په مخرج د فرض د هغه چاکښې ضرب شي

$$\text{چه سد پری نه کیزی لکه : اصل مسئله } 13 \text{ رد } 4 \times 5 = 20 \text{ تصحیح}$$

نحو	پنځه ټونی	۱۵
۵		

اصل مسئله ۱۳، سد خلورو ته یو د نهوج پاڼي درې په پنځو لوټو پوره نه تقسیمي او نسبت ۳ او ۵ تر منځ تبائن دی. نو ټول شمیر د طائفي بضرب کړي شي په سد په مسئله کې $4 \times 5 = 20$ کیزی.

د نهوج برخه یعنی یو چه ضرب شي په مضروب کښې $5 = 1 \times 5$ نهوج ته رسیږي. پاڼي درې چه ضرب شي په پنځو کښې $15 = 3 \times 5$ کیزی. د پنځه لوټو د پاړه دی چه هرې یوې ته درې رسیږي. دریم قسم عملیه: په مسئله کښې که دوه یا نیټیات صنفوډ یواړې د هغه ذوی الفروضو موجود وي چه سد پری کیزی. مسئله به د هغوي د برخونه وکړوونه شي. نو که په مسئله کښې دوه سد سه وي مسئله به دوو نه شي.

$$\text{اصل مسئله } 6 \text{ ساد ۲ ته}$$

جده	اخت لام	۱
۱		

یو د جدې لپاره او یو د مورنې حور لپاره. د پاڼي خلورو برخو لپاره بل کوم واسې نشته نوځکه پردازې دواړو باندې سد

دارث موائع

دارث موائع خلور دی:

۱- خلاجی: یعنی خوک چه غلام وي د مری د متروکی نه په وراثت سره هیچ شي نه شي اخستی. برابره ده که داغلایی تامه وي او که ناقصه. خکه چه غلام د یوی خوا د مال مالک کید نه شي، او د بلی خوا غلام، او غلام ته په لاس و ساغلی شي ټول د بادار په ملکیت کښی داخل دی.

۲- قتل: هغه قتل د میراث مانع دی چه يا پرې قصاص مرتب کیږي او يا کفارة.

۳- د دین اختلاف: مسلمان له کافرنه او کافر له مسلمان نه میراث نه شي اخستی.

۴- د دار اختلاف: حقيقی وي لکه د حربی او ذمی تر منع چه حربی په دار حرب او ذمی په دار اسلام کښی او سیربی، نو یو تربله میراث نه شي اخستی، که خه چه سره دیر خپل هم وي.

او يا اختلاف حکمی وي لکه د دوو حربیا نو تر منع په دې توکله چه یو په یوه دار حرب کښی او بل په بل دار حرب

او مسئله دوو ته سد یزدی یعنی نیمايی مال جدي او پاتي نیمايی
مورفي خور ته ورکول کيزدی.

او که په مسئله کبني ثلث او سد س ساشي مسئله در یو ته

$$\begin{array}{r}
 \text{سد یزدی لکه:} \\
 \hline
 \text{اصل مسئله ۶} & ۳ \ ۵ \ ۶ \\
 \text{اختین لام} & ۱ \ ۱ \\
 ۲ & ۱
 \end{array}$$

اصل مسئله د شپرونه سدس یو ی مور ته، ثلث دوه مورفي
خويندو ته $۳ + ۱ = ۴$ کيزدی او د هغه چایه چه پاتي درې بربخو
ته بل وارث نه شته نوچکه د دوچه د بربخو په شمير په همدا
باندې سد یزدی.

او که په مسئله کبني نصف او سدس ساشي مسئله خلوه و ته

$$\begin{array}{r}
 \text{سد یزدی لکه په دې مسئله کبني:} \\
 \hline
 \text{اصل مسئله ۶} & \text{سد ۴} \\
 \text{لور} & \text{مور} \\
 ۳ & ۱
 \end{array}$$

لور ته نیمايی او مور ته شپرمه وه نومسئله د شپرونه
یومور ته او درې لور ته چون $۱ + ۳ = ۴$ کيزدی او د هغه
چایه چه پاتي دوه بربخو ته بل وارث نشته نوچکه په همدوی
باندې سد یزدی. یعنی مسئله د ۶ نه ۴ ته سد شوه.

او که په مسئله کښې ثلثان او سدس راشی نو پنځو^{۵۱}، ته

<u>اصل مسئله ۶ سد ۵ ته</u>		
دوه لوښي	موږ	
۴		
<u>يا مسئله ۶ سد ۵ ته</u>		
بنت	بنت ابن	ام
۳	۱	۱
<u>مسئله ۶ سد ۵ ته</u>		
اخت اعياني	اختين لام	يا
۳	۳	

څلورم قسم عملیه: که په مسئله کښې هغه ذوى الفروض

چه ساد پرې کېږي د یوې طائې نه نړیات وي او هم هغه ذوى الفروض چه ساد پرې نه کېږي ورسره موجود وي نو د دې مسئله د حل لپاره د اسې اجرا ات کېږي. په چا چه ساد نه کېږي د هغه برخه به د هغې د فرض د اقل مخرج نه ورکړي شي. او پاڼي برخې به په هفوکسانو چه ساد پرې کېږي د هغوي د برخو په بناء تقسيم کړي شي لکه:

اصل مسئله ۱۳ ساد ۳۱، ۴ $\times$ ۸ = ۴۸ تصحیح

زوجه	۱ سبع جدات	سته اخوات لام
۱	۱ هری جدې ته ^{۳۱}	۲ هری خوب ته ^{۴۴}
یو د نړوجي د پاره پاڼي درې سدس د جدو لپاره او ثلث د		

موږنې خویندو د پاره دی او د هغه څایه چه سدس یودی او
 ثلث دوه دی چه په شپږ و خویندو پوره نه تقسیمېږي او د دوو او
 شپږ و تر منځ موافقت بالنصف دی. نیمايی د شپږ و (۳۳) د (۳۳) او
 خلوو و تر منځ تبائن دی. (۳۳) په خلوو و کښې (۱۲۱) کېږي او (۱۲۲)
 په خلوو و کښې چه اصل مسئله ده (۴۸)، کېږي چه د مسئلي تصحیح

۵۵

ا و که پاتې په هغه چاچه ساد پوري کېږي پوره نه تقسیمیده،
 نو توله مسئله د هغه چاچه ساد پوري کېږي په مخرج د فرض د
 هغه چاچه ساد پوري نه کېږي ضربو. لکه :

$$\text{اصل مسئله } 24 \times 24 = 576$$

۳۳ بع شروجات تسع بنات ستة جدات

له دې وروسته نظرکوو. پنځه په خلوو و شروجاتونه
 تقسیمېږي نسبت د خلوو او پنځو تر منځ تبائن دی. همدايې
 د (۲۸۱) او (۹۰)، نونو او (۵۱۷)، او (۶۱)، جدو نسبت د شپږ او
 (۹۰)، تر منځ توافق بالثلث دی. ثلث د شپږ و (۲۱) ضرب په (۹۰)
 هساوی (۱۸۱)، کېږي.

او د (۱۸۱)، او (۴۸)، تر منځ موافقت بالنصف دی. نیمايی د (۴۸)،

یعنی (۲) ضرب په (۱۸۱)، کبینی مساوی (۳۶)، کبینی چه ضرب شی په
 ده، کبینی مساوی (۱۴۴)، دهستلی تصحیح ده $0.36 \times 5 = 180$
 ده، خلوب ندو جاتو همی یو چه ندو جهی ته (۴۵)، برجی رسیزی.
 ده $36 \times 28 = 1008$ ، نه نو هرگا کافود پاره هری یوی ته (۱۱۲)، برجی
 رسیزی. $36 \times 27 = 252$ د شپر و جدو لپاره هری یوی جدی
 ته (۲۱) برجی رسیزی.

تمرين

١- د ساد لغوي او اصطلاحي معنى واضح كهئ.

٢- كه په مسئله کبني یو نصف د نسيي ذوي الفروضوموجو
وي مکر عصبه او سببي ذوي الفروض وجود نه لري دمسئلي
تصحیح به خنکه جوړیدی شي؟

٣- كه د مري نه خلو، لونی ديو سري نه پاڼي شي.

٤- كه د مري نه خواج، لونی پاڼي شي تصحیح
خرنکه جوړيندي؟

٥- كه په مسئله ام، اختین، ره پاڼي شي تصحیح خرنکه
تصحیح خرنکه جوړيندي؟

مناسخه

مناسخه د نسخ حُنی اخستل شوي چه په لغت کښې د ازالي،
تغیر او نقل په معنی سره د ۵۰ او په اصطلاح کښې عبارت دی د
هفو و اړثانو د برخو د انتقال نه چه د تقسیم نه مخکښې مړه شوي
وي. هغه چاته چه د ده و اړثان وي. کله چه خوک د مناسخی کومه
مسئله حل کول غواړي نو اول باید د مړي دحال پوښته وکړي
شي چه نر دی او که بسْعه حکه چه په نرا او بسْعه سره په مسایلو
کښې دیر فرق پیدا کیږي لکه په دې مثال کښې :

اب ۱۱ دوه لوني
او بیا یوه لوړ د تقسیم نه پخوا مړه شي.

په دې مسئله کښې که
اعیانی خور جده جد
میت نروي نومورئی جده صحیحه او پلارئی جد صحیح دی. او
که میت بسْعه وي، پلارئی جد فاسد کنل کیږي. او د دواړو صو-
ر تونو په منځ کښې دیر لوړی فرق موجود دی. حکه چه جده او
جد صحیحه د فرائضو د خاوندانو څخه دی او فاسده ذوګا لاره
کنل کیږي.

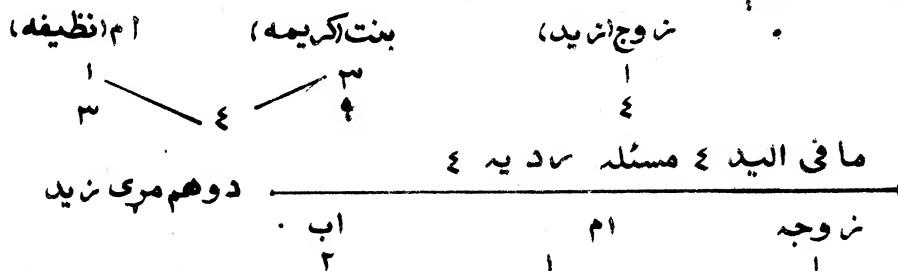
د مناسخی د مسئله د حل ترتیب : کله چه د میراث حُنی

برخی د قسمت نه مغکنی میراث شي د لمپی مری د مسئلی تصحیح به د تبر و قواعدو په اساس جو په کړی شي . او هر وارث ته د تصحیح نه خپلی تاکلی برخی و رکری شي . بیا به د دوهم صوی په مسئله کښی نظر و شي .

هغه څه چه د لمپی مری د تصحیح نه دوهم مری ته رسیزی : د ده د مسئلی سره څه ډول نسبت لري . ایا پوره ور باندې تقسیمیزی ، او یا دا چه د دوی ترمنځ توافق دی یا تابن .

، په لمپی حالت کښی یعنی که پوره تقسیمیده نو ضرب ته کوم حاجت نشه . اوله تصحیح د دوهم د پاره هم تصحیح ده ګه په

دې مثال کښی : اصل مسئله ۱۳ ۵ ۴ ۴ = ۱۶ اوله تصحیح

زوج (زاید) چه دوهم مری دی او د لمپی مری د تصحیح نه بی خلو برخی رسیدی . یوه بنخه موږ او پلوا ورنډ پاته دی هغه خلو برخی چه د اول مری د تصحیح نه پاته دی د هغه په وارثانو پوره تقسیمیزی . یوې زوجی ته د پاتی ده یو یو یو یو یو د

موږ برخه او د ووه برخه د پلاردي نو اوله تصحیح د دوهی د پاره هم
تصحیح ده.

۲- اوکه د مافي اليد او د ووه تصحیح تر منځ موافقت وي. نو
د دوهی تصحیح وفق به په لمري تصحیح کښې ضرب شي. حاصل ضرب
د دواړو مسٹلو تصحیح ده.

دلري مری د هر وارث د اوې تصحیح برخه به په وفق د دوهی
تصحیح کښې ضرب شي ضرب حاصل د هغه وارث برخه ده لکه:

$$\text{حاصل مسٹله } 12 = 4 \times 4 \times 2 = 32$$

$$\begin{array}{r}
 \text{نوج (زید)} \\
 \text{بنت (کریمه)} \\
 \text{جده (نظیفه)} \\
 \hline
 1 \\
 3 \\
 9 \\
 4 \\
 6 = 2 \times 3
 \end{array}$$

متوفی کریمه مافي اليد ۹ مسٹله ۶

$$\begin{array}{r}
 \text{ابنین} \\
 \text{بنت} \\
 \text{جده (نظیفه)} \\
 \hline
 1 \\
 3 \\
 1 \\
 3 = 4 \times 3
 \end{array}
 \rightarrow 12$$

د دوهم مری مسٹله ۶، او مافي اليد ۹، دی ۹۰، په ۶۰، پوره
نه تقسیمی. او نسبت د ۹، او ۶، تر منځ موافقت بالثلث ګی.

ثلث د شپږ ۲، دی. نو ځکه دوه په او له تصحیح چه ۱۶، دی
ضربو حاصل ضرب (۳۲)، د دواړو مسٹلو لپاره تصحیح ده. دلري
مری د وارثانو د پاره د اوې تصحیح (۱۶)، نه چه کومه برخه د

چاوی هغه به ضرب کرو په وفق د دوهی مسئلی یعنی دووکی.

حاصل ضرب د هغه وارث برخه ده .

مثال په اوله مسئله کبپی د ۱۳ د پاره د ۱۶ نه (۳) چه

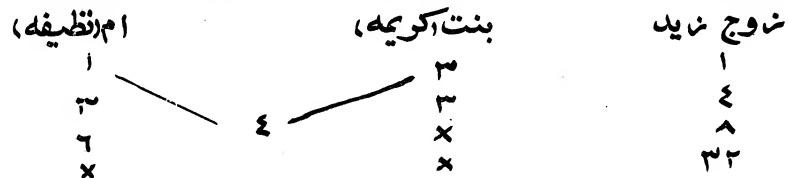
ضرب شی په (۲)، کبپی چه د دوهی مسئلی وفق دی،
 $2 \times 3 = 6$ کیزی. او د دوهی مری د وارثانو حق دارنگه دی. د
کرپی نه چه دوهی مری دی، دوه خامن، یوه لور او یوه جده
پاچی دی . د دوهی مسئله د (۶)، ده. د هرحوی د پاره دوه، دوه به
ضرب کرپی په وفق د مافی الید د مری چه (۹)، دی او وفق (۳).
دی. حاصل ضرب دحوی سهم دی $3 \times 6 = 18$ د هرحوی برخه
۶، کیزی او د شپرو نه یو د لور برخه ده چه د ضرب نه وروسته
 $18 = 3$ د جدی برخه دراپی کیزی. په دغه چوی:

$6 + 9 + 3 + 3 = 32$ کیزی چه د اول او دوهی مریاد
وارثانو برخی تشکیلوی .

۳ - او که د مافی الید او تصحیح ترمنح تبائی وي. نو
توله اوله تصحیح به ضرب کرو په توله دوهمه تصحیح کبپی.
د ضرب حاصل د دواه مسئللو د پاره تصحیح ده .

لکه په دی مثال کبپی :

اصل مسئله ۱۲ ماد ۴ $4 \times 4 = 16$ ، اوله تصحیح $2 \times 2 = 4$ دوهه تصحیح $4 \times 4 = 16$ عمومی تصحیح

ما في اليد ۶ مسئله ۶

ما في اليد ۶ مسئله ۶		ابنین	بنت	جد (نظیفه)	کریمه
۱	۱	۴	۱	۱	
۳	۳	۲	۳	۳	د ه ر ا ب ن
۴	۱۲	۶	۱۲	۳	د ه ر ا ب ن
		۲۴		۲۴	د ه ر ا ب ن

ما في اليد ۶، اصل مسئله ۳ $3 \times 3 = 9$

اخوین	شوجه
۱ - د ه ر ي و ه ر و ه	۳
۹ - د ه ر ي و ه ر و ه	۱۸

$$128 = 18 + 18 + 12 + 48 + 33$$

لکه د منځه چه ذکر شوه اول به د لمري مری تصحیح جوړه
 شي او هر وارث ته به خپل سهم و رکړی شي بیا به د اول مری
 د هر وارث د ما في اليد نسبت وکتل شو د دوهم مری د مسئلي
 د تصحیح سره هر نسبت چه د دوی تر منځ موجود وه په هم
 هغې مطابق به په ذکر شوی طریقه اجرا ات وشي. په نتیجه
 کښې به د دواړو تصحیح جوړه شي. د اول سرې د وارثانو
 د سهم د معلومولو لپاره به د هر وارث سهم په دوهم تصحیح

کښې وي . او دواړه په امن سره هلته تللي وي . نوکله چه يو
مرشي ، په ظاهر کښې خود دواړه په يوه داړ کښې موجود دي ،
لكن په حقیقت کښې د هريود سکونت دار بیل دي . نو يو د بل
نه میراث نه شي وړي .

د دار اختلف هله منځ ته راحي چه د هر هملک پاچا بیل ،
لښکرې جلا او روابط بې تر منځ قطعه وي . او هم يو د بل قتل
جائز وکښې .

اسلامي دولتونه که ظاهراً يوله بل سره جلا هم دي ، لکن
په حقیقت کښې تول اسلام يو دار کنېل کېږي . خکه چه شرعاً
هیڅ مسلمان د بل مسلمان قتل بې د شرعی موجب نه جائز او
روانه کښې . او نه د مسلمانانو تر منځ مصونیت او عظمت
قطعه کېږي ، پس تول اسلامي ملکونه يو دار دي .

او یا د موافقت په صورت کښې په وفق د هغې ضرب کړو د ضرب
حاصل د هغه وارث سهم دی .

او د دوهم مری د وارثانو د سهم د معلومولو د پاره د هر
وارث سهم په ټول مافي اليد کښې او یا د موافقت په صورت کښې په
وفق د مافي اليد کښې ضرب کړو. د ضرب حاصل د هغه وارث حق
دی.

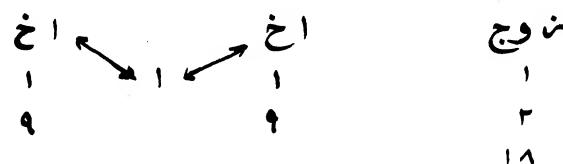
که دریم مرشی نو دوهم مری به داول مریا پر مقام . او دریم دوهم مری په عوض و درول شي . او ذکر شوی عمل به اجراء کری شي . همداستی خلودم ، پنحوم او نور مری .

$$128 = 4 \times 32 = 2 \times 16 = 4 \times 4 \times 4$$

ام (تطييفه)	بنت (كريمه)	منوج (سريد)
١	٣	١
٣	٩	٤
مره شوه	مره شوه	مره شو
منيد ما في اليد؟ مسئله ٤		

م	أ	ب	شوجه
١	٢		١
٢	٤		٢
٨	١٦		٨
كريمه مسئله ٦ مافي اليد ٦			
جده (نظيفه)	بنت	ابن	ابن
١	١	٢	٣
٣	٣	٦	٦
X	١٣	٤٤	٤٤

نظيفه مستله $2 \times 2 = 4$ مافي اليد ٩

(١٢٨) د تولو (كلورو و اهرو) مستلو د پا ۹ تصحیح ده .

ٿمرين

۱- دمنا سخني لغوي او اصطلاحي معنى بيان کرئي .

۲- دمنا سخني دمسئلي دحل ترتيب بيان او په دې مسئله کي
تطبيق کرئي .

که يوه بنڌه مره شي ميره ، يوه لور او مور تري پاته شي .

نافوج (نريدي)   بنت (کريمه)   ام (نظيفه)
بيا ميره مرشي   تري پاته شي .

نافوجه   اب   ا   م   ا   تري
بيا داول ميره لور کريمه مره شي   ا   بن   ا   بن   بنت   جده (نظيفه)
پاته شي .

بيا داول مرسي مور او درايم مرسي جده نظيفه هم مره شي .

نافوج   اخ   اخ
مرسي نه تراخره پورئي تقسيم شوي نه وي نو ددوی ترمنٹ به
تقسيمات خرائنه کيرئي واضح بئي کرئي ؟

ذوی الارحام

ارحام در حم جمع ده او رحم در بسته په کیهه کښې د ماشوم
خای ته وايي. ذوی الارحام په لغت کښې مطلق خپلوا نو ته او په
اصطلاح د میراث د علم کښې هغونه خپلوا نو ته ويل کیزې چه د
ذوی الفروض او عصباتو د جملې خخه نه وي. ذوی الارحام د
اکثر و صحابه کرامو دره، او احنافو په نزد د ذوی الفروض او
عصباتو د نشتوالي په صورت کښې د میراث مستحق دی او دوي
خلور صنفه دی چه په ترتیب سره یود بل نه و سروسته میراث و هرچی.
د ذوی الارحام اول صنف: اول صنف هغه ذوی الارحام
دي چه نسب بی مری ته کیزې یکه د مری دلوهه او لاد او د
لوهه د حُونی او لاد.

په اول صنف کښې د میراث مستحق هغه خوک. دی چه مری
ته په درجه کښې نیز دې وي یکه د لورا لور چه د حُونی د لور د
لور نه مری ته په درجه کښې نیز دې دا. او که په درجه کې
مساوي وي د وارث (عصبه)، یاد ذوی الفروضو ولد مقدم ده.
د ذوی الارحام دولد نه یکه بنت، بنت الابن مقدمه ده د ابن
بنت البت خخه. او که په درجه کښې برابرا او په منځ کښې د

وارث ولد هم نه وي او ياتول د وارث اولاد وي . نومتروکه د ذکوره او نوشت په اعتبار يعني ناربینه دوه چنده د بنجینه برخني اخلي .

لکه په دې مثال کښې :		مسنله
ابن بنت	بنت بنت	
	۱	
	۲	

مال به درې برخني شي، دوه برخني د لور حۇي ته او يوه برخه دلوس لور ته ورکرل شي. آگرچه په دې موردا کښې د امام یوسف (ره)، او امام محمد (ره)، تر منځ اختلاف نظر دی چه دلته د امام ابو یوسف نظر ذکر شوی چکه د بخارا مشائخو د سهولت په وجه د امام ابو یوسف (ره)، نظریه اختیار کړي ده .

د ذوي الارحام دوهم صنف: دا هغه ذوي الارحام دې چه د مرې په نسبت کښې د دوى سره فاسد نیکونه او یا فاسد نیا کافې موجودې وي . په دې صنف کښې هم لمړی حق د هغه چا دی چه مرې ته په درجه کښې نې، دې وي برابره ده چه د پلاس له خوا وي او که د مورله خوا . او که په درجه کښې برابروي هغه ذوي الارحام مقدم دي چه مرې ته نې نسبت په وارث سره شوی وي . او که درجه او واسطه دواهه و کښې متعددوي . يعني تول د پلاس له خوا وي یا تول د مورله خوا وي . نو د متروکې په

تقسیم کښی د دوی ابدان ابدنونه، معتبردی، نرته دوه برخی او
بنجی ته یوه برخه و سکوله کېږي.

اوکه درجه متعدد او واسطه مختلفه وي (خیپی د پلاسخوا
او خیپی نور د مور له خوا، وي. نوکوم ذوی الاړحام چه د پلاس
د جانبه دي دوه برخی، د پلاس برخه، اوکوم چه د مور له طرفه وي
یوه برخه د مور برخه، اخلي بیا به د هرې ډلي ترمنځ وویشل شي.
لکه په متعدد قرابت کښی چه ویشل کېږي یعنی نامینه ته دوه برخی
او بنجی ته دې یوه برخه ورکړه شي.

د ذوی الاړحام درایم صنف: دا هغه کسان دي چه نسب
په د مری مور یا پلاس ته کېږي لکه د خویندو اولاد. او یاد ورونو
لوانۍ او د اسې نور. د دوی په باره هم حکم همداسې دي هر
څوک چه په درجه کښی نیو. دې وي هغه په لرې خپلوا نومقدم دی
اوکه په درجه کښی سره برابر وي نود عصبه ولد په ذې رحم
ولد باندې مقدم دی. اوکه په درجه کښی برابر وه او ټول د
عصبه اولاد وه. او یا پکښی د عصبه اولاد نه وي نو هغه ذې
رحم مقدم دی، چه قوت د قرابت ولري "دوه جهته خپل وي"
په هغه باندې چه له یوجهته خپل وي لکه په عصباتو کښی چه

اعیانی و سرور په علّاتی و سرور مقدم دی. البتنه دا هم دامام ابو
یوسف (رحمۃ اللہ علیہ)، په نزد.

د ذوی الارحامو خلورم صنف: خلورم قسم هفه ذوی
الارحام دی چه د مری نیکونوا او نیا کانو ته بی نسبت کیوی که عمه،
حاله، ماما او دا سی نور.

دخلورم قسم خپلوی که په جهت کبني متفق وي نوبه خپلوی
کبني قوي پر ضعيف مقدم دی که عمه لاب و ام مقدمه ده په
عمه لاب باندې. او همدا رنکه حاله لاب و ام مقدمه ده په حاله
لاب باندې. او که په قوت د خپلوی کبني برابروي، نونا رسنه
ته د بنجی په پر تله کبني دوې برخی ورکول کیږي. او که خپري
په جهت کبني مخالفه وي (خینې بی د پلار له خوا او خینې بی د
مور له خوا، نود هغوي د پاره چه خپلوی بی د موله خوا وي
دوه ثلثه او د هغوي د پاره چه خپلوی بی د موله خوا وي يو

ثلاث ورکول کیږي مثلاً:

حاله	عمه	مسئله ۳
۱	۲	۳

او قوت د قرابت هم پکبني اعتبار نه لري.

ٿمرين

- ١- د ذوي الارحامو لغوي او اصطلاحي معنى واضح کرئي.
- ٢- ذوي الارحام خوصنفه دي بيان ٿي کرئي؟
- ٣- په ذوي الارحاموکنبي اولني حق د ميراث دچا دئي؟
- ٤- د ذوي الارحام دوهم صنف کوم دي بيان ٿي کرئي؟
- ٥- د ذوي الارحامو دريم صنف کوم دي بيان ٿي کرئي؟
- ٦- د ذوي الارحامو په خلورم صنف سنه واچوي.

خنثی

خنثی د خنث نه احسنل شوی او په لغت کبینی نرمیه ته وائی.
 او په اصطلاح کبینی خنثی هغه شخص ته وائی چه دنراو بسنجی
 تناسی دوازهه ای ولري. که چیزی هره یوه غالبه وي د همه گه په
 حکم کې د اخليجی. او که یو طرف هم غلبه ونه لري او د دوازه حالته
 بې مساوی وي، نو هغه ته خنثی مشکل وائی او د میراث حق ټې
 خرابترین د دوازه حالتو دی. که د خنثی مشکل دنروالي په صورت لبه
 برخه ورته رسیده نردې فرض کړي شي. او که د بسنجی توب
 په صورت کبینی حق لب کیده بسنجه دې فرض کړي شي. او دا د
 امام اعظم (رحمۃ اللہ علیہ) په نظر چه د اکثر و اصحابو کرامو (رض)
 قول دی او په دې فتوی هم ده. لکه په لاندې مثال کبینی:

مسئله ۴		
ابن	بنت	خنثی
۱	۱	نود خنثی مشکل د پاژ دلوس
۲		

برخه ورکول کېږي. حکم که په دې صورت کبینی دلوس برخه لبه ده
 حکم که که ټوی فرض شي بیا پی برخه سیا تینې.
 او شعبي (رضی اللہ عنہ) د خنثی مشکل د پاژ په نیما پی د دوازه
 حالتو حکم کړي. یعنی د ده په نزد به یو ټل نر فرض کړي شي او

حصه به پی معلومه شي او بيا به بنخه فرض کري شي او حصه به
پی معلومه شي بيا به دواهه برخی جمع کري او بيا به پی نيمائي کري
دانيمائي دخنثی برخه ده.

حمل

د مری د نو، و وارثانو په حقله د متروکې ټول مسایل پخوا
ذکر شول مکرکه چیرې د وارثانو په ډله کښې د مور په ګیډه
کښې حمل هم شامل وي نو د مری متروکه به په وارثانو تقسیم
او د حمل برخه به موقوفه پرې بسودل شي.

د حمل د پاره د برخی په موقوفه پرې بسودل کښې علماء دیر
اختلاف لوی . خوفتولی په دې خبره ده چه د یوحوی یا یوې لو
برخه چه د دې دواهه و په برخوکښې هره برخه دیره وي د حمل
د پاره دې موقوفه پرې بسودل شي . نوکله چه ماشوم تولد شي،
که د ټول موقوفه مال مستحق وي هغه به ورکړۍ او کوم مشکل
نه سا برسیره کېږي څکه چه هر وارث په خپل حق رسیدلی دی.
اوکه د ټول موقوفه مال مستحق نه وي خپله تاکلی شوې حصه به
ورکړۍ شي او نایا ته اندانه چه د هر وارث د برخی نه موقوف
پرې بسودل شوي وي هغه وارث ته دې ورکړۍ . د مسئلي د حل

تمرين

- ۱- د ميراث موانع خودي فقط نومونه بئ وليکي ؟
- ۲- غلامي ولي د ميراث مانع ده واضح بئ کړي ؟
- ۳- که د دوه خپلوانو دار مخالف وي یو تربله ميراث وړي اوکه نه بيان بئ کړي ؟
- ۴- د دار حکمي اختلاف خرنګه دی د یومثال په ضمن کښې بیان کړي ؟
- ۵- اسلامي دولتونه یو دار دی اوکه بیل بیل، واضح بئ کړي ؟

طريقه دارتنكه ده :

مسئله ۲۴

كه حمل خوي فرض کري

بنت ا ب ۱ م ۱۳ نزوجه حامله شي نو د، دخوي او
لور دپاره.

مسئله عول ۲۷

اوكه حمل لور فرض کري
بنت ا ب ۱ م ۱۶ نزوجه حامله شي دوه نور کانو دپاره.

ددې د پاڻچه د هر وارث برخه په دواهه و صور تونو کښي معلوم
شي او کوم نزيادت چه د دواهه و برخو ترمنځ وي هغه موقوف
پاته شي او وارث ته لبزه برخه ورکړي شي نو د دواهه و مسئله دپاره
بايد شربکه تصحیح جوړه شي. په دې شان که د دواهه و مسئله
ترمنځ توافق وه. نو وفق د یوې مسئله به په بله توله مسئله
کښي ضرب کړو. خرتنکه چه پورته ذکر شوه، د دواهه و مسئله کښي
موافق بالثلث دې او د (۲۴)، ثلث (۸)، دې چه ضرب شي

۲۷، کښي (۲۱۶)، لائن ته ساچي. $۸ \times ۲۷ = ۲۱۶$

اصل مسئله ۲۴ تصحیح ۲۶

بنت ا ب ۱ م ۱ نزوجه حامله هلاک نه فرض شي.

۲۷ ۳۶ ۳۶

تصحیح (۲۱۶)، مسئله عولیه ۲۷

بنت ا ب ۱ م ۱ نزوجه حامله لور فرض شي.

۲۴ ۳۲ ۳۲

نو بسنجي ته به (۲۴) برخى و سارکپى شي او (۳) برخى به
موقوفى پريينبودل شي. هري يوم موس او پلاسته به (۳۲) (۳)
سارکپى شي او خلور خلور به د هغوى موقوفى پاتى شي. او لوساته
به (۱۳) برخى و سارکپى شي خكى چه د امام ابوحنينه (رحمة الله عليه)
په نزد د لور په حق كتبى دخلور و نلا منو برخه موقوفه پريينبودل
كيرنېي نو تولى (۱۱۵) برخى به موقوفى پاتى شي. كه يوه يانى ياتى
لو ساركاني پيداشي تول موقوفه مال د لور كانو دى. موس، پلاس او
زوجى خپل خپل حق پوره اخستى دى.

او كه يو يانىيات حامن پيداشي، نو بسنجي، موس او پلاسته
به د هغوى موقوفه برخه سارکپى شي خه شى چه باقى پاتى شي
د لوسا برخى (۱۳) سره به جمع شي. او په اولاد به تقسيم شي چه نايرى
به د بسنجينه دوچنده برخه اخلى. او كه حمل مري پيداشي، نومور،
پلاس او زوجى ته به هغه موقوفه برخى و سارکپى شي. او لوساته به نيمائى
پوره سارکپى شي، چه (۱۳) اخستى دى او (۹۵) به نورى و سارکپى شي
چه (۱۰۸) شي او پاتى (۹) برخى به پلاسته د عصوبت په طريقه سارکپى شي.
او كه د دوار و مسئله ترمنج تبانى و ه توله يوه مسئله به په بله مسئله
كتبى ضرب كپو د ضرب حاصل د مسئله تصحیح ده.

ٿمرين

۱- که خوک مرشی او علاوه پر نوسو و اسثانو حامله بسخه هم ولري.

د همه متروکه به خرنگه تقسیم ی؟

۲- دغه مسئله بنت اب ام نوجه حامله حل کری؟

۳- که حمل مر پیداشی او متروکه تقسیم شوی وي دموقف

مال په باره کبني ٿه اجراءات کیزی؟

مُفْقُود

د فقهاو په اصطلاح مفقود هغه خامب ته ويل کيزي چه د مرک او شوند خبر بی معلوم نه وي.

مفقود دخپل مال په حق کښي شوندی کنهل کيزي نو هيچوک دده مال په ميراث نه شي ورسی. د مفقود مال تر هغه پورا پي موقوف پاتي کيزي چه يائې مرک ثابت شي او يانې شرعی موده تيره شي. د مودې په باره کښي په اختلاف دی خوشتوي په دې ده چه د مفقود د عمرد پيدا يښت په نسبت (۹۰۱)، کاله تيرشي وروسته د دې نه دده په مرک باندي حکم کيزي. موقوف مال باید په هغه وارثانو باندي وي شل شي چه دده د مرک د حکم په وخت کښي موجود وي.

ٿمرين

- ١ - مفقود چا ته ويل ڪيري واضح بئي ڪري ؟
- ٢ - د مفقود مال په ميراث و هول ڪيري او ڪه نه ؟
- ٣ - مفقود د بل چا مال په ميراث و هری شي او ڪه نه
تو ضيع بئي ڪري ؟
- ٤ - د مفقود مال ڪوم وخت د هغه په واسثانو تقسيمي ڙي ؟

مرتد

مرتد په لغت کښې بیوته ګرځیدونکی او په شریعت کې "العیاذ
با الله" د اسلام له دین خخه بیوته ګرځیدونکی ته واي.

که مرتد د ارتداد په حالت کښې مر او یا ووژل شي او یا
دار حرب ته لاړ شي او قاضي پړی د دار حرب حکم وکړي نوکوم
مال ټې چه د اسلام په حالت کښې کسب کړي وي دده د قرض د
ادا کولو وروسته د مسلمانو وارثانو تر منځ د میراث په طریقه
تقسیم شي کوم مال ټې چه د ارتداد په حالت کښې کسب کړي وي،
هغه به بیت المال کښې جمع شي.

او هغه مال چه د دار حرب ته د ټک نه وروسته دردت په
حالت کښې کسب کړي وي فی، ګهیند کېږي.
فی، هغه مال ته ویل کېږي چه د کفارونه بیله جنک نه روس
ته ماغلې وي. که جزیه او یا د ذه مال چه مرپشی او وارثونه
لرعی او یا داسې نور.

او د مرتدې بنځی ټول مال د مسلمانو وارثانو لپاره دی.
مرتد نړوي او که بنځه، د هیچا نه میراث نه شي وړی. مګر
که یوه سیمه ټوله مرتده شوی وي، بیا یو تربله میراث وړی شي.

ا سير (بندی)

ا سير هغه مسلمان ته واي چه د کفار او په لاس کبني بندی

و ي .

د ا سير ميراث د نور او مسلمانانو په شان حکم لري ترهفي
پورې چه په خپل دين (اسلام) باقي پاقي وي مکر که د دين نه جدا
شود مرتد حکم پري جاري کيږي . او که د بندی مرک، شوند
او سدت هیث معلوم نه وو د مفقود حکم لري .

د پورته حالاتو خنہ هر يو حال که د بندی دحال سُر مطابقت
کولو د همه گه حال حکم دی د هغه د ميراث په باړ کبني تهبيق
شي .

ٿمرين

- ۱- د مرتد لغوي او اصطلاحي معنئ بيان ڪري.
- ۲- که مرتد د ارتقاد د په حالت ڪبني ۾ ڦشي د هغه د مال په
باراه ڪبني شرعى حكم خه دى ؟
- ۳- د نمرتد او بنجئي مرتد ڦي د مال په باراه ڪبني حكم یو
شان دى او که فرق لري ؟
- ۴- مرتد د بل چانه ميراث ورهى شي او که نه ؟
- ۵- د اسيئر په باراه ڪبني پوساه معلومات وساکري.
- ۶- بندىي باندي خه وخت د مفقود حكم جاري ڪري.

غرقی، هدمی، حرقی

که یوه ډله خلق داسې مړه شي چه یو تربله ٻې د مرگ پوچی
والی معلوم نه وي. که په اوبوکنې غرق شوی وي هغې ته غرقی
اوکه په اور سوچیدی وي هغوي ته حرقی، اوکه دیوال یاکوته
پرې پریوتلی وي هغوي ته هدمی واي.

نود هغوي د مرگ حکم داسې دی خرنگه چه تول سره یو
خای مړه شوی. یو تربله میراث نه وړی ولوکه سره وارثان هم
وي. ددوئی مالونه به د هر یوه په ژوندي وارثانو تقسیم
شي چه دا پېرغوره او مختار حکم دی.

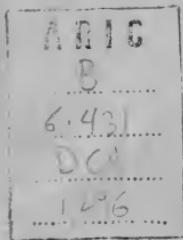

د افغانستان د تعلیمی مرکز د نصا ب اهداف

عموی هدف: د تولو جهادی تنظیمونو د تعلیمی نصاب انکشاف اداره نومنوا ن او جامع اسلامی بنووشي او روزې مفعه ته راوړل جي . هر دوں باطل برسي او بدعتونو ضد وي . همدا ر منکه اسلامی ځلی فواښو او مفاهيمو استکه د افغانستان په اسلامی تولنه کښي غواړي .

خصوصي هدف: د اسلام سپاهيان او د حقیقت لاره تلوټونه ديوالي او وحدانيت لار بنووته طوي ترڅوچي دوي به مستحکم او د بې نوکه دعالی او معقولو اسلامی مستنو او قوانینو مهمسک وي . دانصب د اسلامی بنووپي او سواد « د جهادي ، فرهنگي ، فلسي ، اقتصادي ، مدنی ، معيشي شرایطو په نظرکي نیلو سره » ضامن دي . چې په عین وخت کې د نه شلیدونکي پيو ستون ممثل او اتصالات د اسلامي پنځۍ سره وي او د اسلامي مقد سوحق ایقونومیت وي .

آخری هدف: د حکمة الله او چتوالی ، د اسلام د شان او عظمت بنو دل نړیوالو ته ، د کفر او کمونیزم اضمحلال ، په افغانستان او پنځۍ کې د سپېڅلی ټران د اصولو او قوانینو او د محمدی ^{صل} غرا شریعت د حنفی فقه په اساس خاص د خدای د رضاد حاصلیدلو په نیت دن ماڼي د طاغو تیانو سره مبارزه د دی تعلیمی نصاب آخری مرام دي . ((وَمِنَ اللهِ التَّوْفِيقُ))

V 55

دچاپ کال میزان ۱۳۶۹ دچاپ شمیر (۱۰۰۰۰)
دتعلیمی مرکز دنصاب مدیریت

نھويں

- ۱- د غرقی، هدمی او هرقی معناوی واضح کری.
- ۲- که یوه چله په داسې شان مره شي چه وړاندې او وروسته پکښې معلوم نه وي. یو د بل نه میراث وړی او که نه؟

* * * *

د نھم توکي له پاره د فقي (میراث، کتاب په پورته ډول د خداي (جل جلاله، په مرسته ترتیب او تالیف شو.
الله (جل جلاله، دې دا کتاب د لوستونکو د پاره د استفاده
وړ وکړوی . امین یا سب الغلمن.

- د معلومو برخو خاوندان «اصحاب الفروض» او د - - هفوی برخی :-

معلومی برخی د خدای اجل جلاله، په کتاب کنی شپن دی:

۱- نصف $(\frac{۱}{۲})$

۲- ربع $(\frac{۱}{۴})$

۳- ثمن $(\frac{۱}{۸})$

۴- ثلثان $(\frac{۱}{۳})$

۵- ثلث $(\frac{۱}{۶})$

۶- سدس $(\frac{۱}{۱۲})$

نصف، ربع او ثمن په اوله نوعه او ثلث، ثلثان او سدس په دو همه نوعه یاد یېي. په اوله نوعه کنی نصف در بعی دو چند او ربعه د ثمن دو چنده ده. او که نسبت یې په عکس وشي، نو ثمن نیمايی در بعی او ربع نیمايی د نصف ده. همدار تکه ثلثان دو هچنده د ثلث او ثلث دو چنده د سدس دی. او په عکسی پهول سدس نیمايی د ثلث او ثلث نیمايی د ثلثانو دی. او د دی معلومو برخو خاوندان او مستحقین دولس (۱۲) تنه دی چه خلور یې نارینه او اته یې بسخینه دی د میراث په مسائلو کنی دهريوه

درسي کتابونه او د هغه محتويات د منل شو یو تعليمي اصولو
پر اساس تهيه او تطبيق کړي ۰ او سچه دلوی خدای په فضل
دلپری دوری د کتابونو چاپ او ترتیبول پایی تهار سیلې لی او
د خدای پاک په مرسته منځنې او د هم، مرحله شروع شو یله
بیاپی هم خپله علمی دنده د یوه غوره تعليمي پروګرام په باړو
ولوکی چه د ټولو تعليمي بنسټونو او علمی موائزینو سره بر ابروی
نده هیره کړي ۰ او د ټخوا په شانۍ د درسي کتابونو په بر ابرو لو
او تدوین کی د نوره مختلفو جهادی تنظيمونو د پروګرامونو
څخه په استفاده سره زیاته په ملرنه کړي ۰

د افغانستان تعليمي مرکز خپله دنده بولی چه د نصاب مدیریت
لیه هغه استادانو، پوهانو او کارکونکو څخه چه د یوه اسلامي
واحد تعليمي نصاب د منځ تهرا او ټولو په برخه کی چه له علمی
موائزینو سره سمون لري له هیچ دول ایثار او سرښندنی څخه
دنده کړي منه او درناوي وکړي، او د دوی لازیات
بر پايو بونه د علم او معارف په برخه کی له پاک خدای څخه
و غواړي ۰

هله له رو د ټیوار اتلونکی او حوان نسل د قدر ورو مدرسيونو
د علمي لارښونی په نتیجه کی تری زیات همکړه، و اخلي، تر خود یوه

نوی افغانستان د پاره چه یو اسلامی، خپلواک او پر مخ تللى
افغانستان بهوی رېښینی او گټهور غړی وروز لشی.
ومن الله التوفيق
د افغانستان تعلیمی مرکز

د مطالبو فهرست

شماره	عنوان	مخ
١	مقدمة	
٢	د میراث د علم تعريف	١
٣	د متروکی پوری متعلق حقوق	١
٤	د متوفی د مال مستحقین	٢
٥	تمرين	٥
٦	د اirth موائع	٦
٧	تمرين	٨
٨	د معلومو بخو خاوندان «اصحاب	
٩	الفرضیض «	٩
٩	تمرين	١٤
١٠	د بخواحال	١٥
١١	تمرين	١٨
١٢	اعیانی خویندی ...	١٩
١٣	تمرين	٢٢
١٤	جده (نیا ،	٢٣

شماره های متن و عنوان

مخ

لیست

تمرین

لیست

عصبات

لیست

۲۷

دسته های عصب

۲۸

د عصب اتوود میراث قاعده

لیست

۳۱

تمرین ایجاد ایجاد عصب

لیست

۳۳

حجب ایجاد عصب

لیست

۳۵

د سهامو (برخو، مخرجونه)

لیست

۳۸

تمرین ایجاد ایجاد عصب

لیست

۳۹

عول ایجاد

لیست

۴۳

تمرین ایجاد ایجاد عصب

لیست

۴۴

د عددونو ترمنج تماشی، تداخل،

لیست

۴۵

توافق او تباين . ایجاد

لیست

۴۷

تمرین ایجاد ایجاد عصب

لیست

۴۸

تصحیح ایجاد

لیست

۴۹

د تصحیح نه دهه طائفی او هلمدارنگه

لیست

۵۷

د طائفی د هر فرد د برخی د پیشندلو

لیست

۵۹

طريقه ایجاد

لیست

شماره	عنوان	مک
۳۸	تمرین	۵۹
۳۹	دوار ثانو ترمنج د متروکی د تقسیم	۱۰
۴۰	طریقه	۱۱
۴۱	تخارج	۱۲
۴۲	تمرین	۱۳
۴۳	سرد	۱۴
۴۴	تمرین	۱۵
۴۵	مناسخه	۱۶
۴۶	تمرین	۱۷
۴۷	ذوی الارحام	۱۸
۴۸	تمرین	۱۹
۴۹	خنثی	۲۰
۵۰	حمل	۲۱
۵۱	تمرین	۲۲
۵۲	مفقود	۲۳
۵۳	تمرین	۲۴

مُخ	عنوان	شماره
٩٥	مرتد	٤٣
٩٦	اسير	٤٤
٩٧	تمرين	٤٥
٩٨	غرقى، هدمى، حرقى	٤٦
٩٩	تمرين	٤٧

فقہ "میراث"

د نہم تو نکی لپاره

مؤلف: مولوی دوست محمد "فیضی"

مقدمه

الحمد لله رب العلمين . حمد الشاكرين . والصلوة
والسلام على خير البرية محمد وآلها واصحابه الطيبين
الظاهرين اجمعين . اما بعد .

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تعلموا الفرائض
وعلموها التاس فانها نصف العلم .

ترجمه : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمدلي دې :

فرائض " د ميراث مسائل " هم خپله او هم نور وته ور زده کړي
حکه چه دا نيمائي علم دی .

نيمائي علم ورته حکه ويل شوي دی چه انسان دوه حالته
لري . يو حالت ئې د شرونډ چه ټول علوم د علم فرائض نه په غير
د شرونډ پورې اړه لري ، بل حالت د انسان د مرک نه وروسته
حالت دی چه د فرائضو " ميراث " علم د دوهم حالت " د مرک
نه وروسته " پورې اړه لري . نو حکه د نيمائي علم اطلاق پري
شوي دی

فقه "میراث"

د نهم تونگي لپاره

مؤلف: مولوی دوست محمد فیضی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
رَبِّ زَرْنِي عَلِيًّا

قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت رسولكم صلى الله عليه وسلم فرمأ إليه دين.

رَضِيَتْ

خوبیم

بِاللَّهِ رَبِّا

جَلَّ اللَّهُ مَوْرِبْ دِي.

وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا

او اسلام مو دین دی.

وَبِمُحَمَّدٍ بَنِيًّا وَرَسُولًا

ارحمد صلى الله عليه وسلم مو رسول ونبي دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ وَجَعَلَهُ أَكْرَمَ الْخَلَائِقِ بِالْعِلْمِ
وَالْكَرَمِ وَجَعَلَ أُمَّةَ نَمَادِ مُخْرِجَ الْأَمَمِ وَأَمْرَهُمْ بِالدَّعْوَةِ وَالْإِرْشَادِ
وَالْجَهَادِ الْمُعَظَّمِ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَمُعَلَّمِ
الْبَشَرِ وَعَلَى الْهِوَاءِ صَاحِبِهِ أَجْمَعِينَ۔

په ھیوادکي د سپیخلی جهاد د پیل خخه را پدیخوا، استادانو،
علماؤ او پوهانو، د شاگردانو د علمی اهدافو د تر سره کیدوا او د
اسلامی فرهنگ دودی او پر اختیاد پاره په مختلفو برخوکي او
د پوهی له بنيگنهو خخه د بنی گتني اخيستني په خاطر کاکه پا ملننه
کړیده، او په دی توګه ئي د مهاجر ت دناخو الو او بدوسرا یاطو
سره سره دا خبره نړيو الو ته ثابتنه کړه چه د افغانستان غیور او
قهرمان ملت وکولای شول د جهاد په تیرويو و یو و لسوکلوکي د توری
او قلم مبارزی ته یو دبل ترڅنگه ادامه ورکړي، د افغانستان
تعلیمي مرکز چه د مختلفو در نو جهادی تنظیمو نوله پیاوړو غړو
خخه تشکیل شو یدی په خپل وار سره هڅه کړي ترڅو په
ھیوادکي د نه د مدارس و د رسی پروګرامونه له وړخنيو
شرا یاطواو علمي معیارونو سره سه ترتیب او د لمړی دوری

الف